

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมัธยมเขตนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม

ประเวศ วะสี กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมคือคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม คือ การเป็นผู้มีใจสูง ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตา กรุณา มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์^๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่าคุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือคุณสมบัติที่สร้างจิตใจให้ตั้งงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่นเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และจากะ เป็นต้น^๖

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ประมวลจากการประชุมระดมความคิด สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เปรียบประคองใจให้เกลียดความชั่ว ถ้าวาบไปใฝ่ความดี และเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งชอบ เกิดจากจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน^๗

^๕ ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๕๐) หน้า ๗.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ กพผ. , ๒๕๕๓) หน้า ๑๔

^๗ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานเบื้องต้น การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย, (กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

ลิขิต ชีรเวคิน คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมในห้องเรียนหรือติดบอร์ดเพื่อให้มีการอ่าน อย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องมีการรณรงค์ส่งเสริมยกย่องประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียน หรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณ จริยธรรมเป็นที่ยกย่อง และเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกัน นักเรียนที่ขาดคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาส สนับสนุนให้นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเทของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลา^๔ ฐิติโดยพ่อ แม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ^๕

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ ให้ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม (Ethics) ว่าเป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลการประพฤติดีและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติการประพฤติดี ธรรม จะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้องอัน ได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาใด ๆ สิ่งที่จะเป็น จริยธรรม จริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุดคือคำสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนา ย่อมถือว่าเป็น คนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่างๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากลแม้ว่าบาง ศาสนาจะสอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ย่อมเหมือนกัน คือไม่ขัดกับมาตรการ ของความประพฤติที่ดีเป็นสากล ความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับ การยอมรับให้การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม ลักษณะที่สมบูรณ์แบบ สามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล^๖

สาโรช บัวศรี ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม คือแนวทางในการประพฤติ เพื่ออยู่กัน ใ อย่างร่มเย็นในสังคมและจริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีลธรรม (Moral Value) คือ สิ่ง ที่ควรเว้นไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม (Ethical Value) คือ สิ่งที่ควรปฏิบัติ^๗

^๔ ลิขิต ชีรเวคิน, **คุณธรรมและจริยธรรม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.swa.ac.th/chapter/chapter2.htm>[๑๕ ต.ค. ๒๕๕๕].

^๕ นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, **เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่** รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๕๑), หน้า ๕.

^๖ สาโรช บัวศรี, อ่างใน จันทนา วงศ์ตะนา, **จริยธรรม**, (กรุงเทพฯ : กรูสกา, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคม จริยธรรมที่สูงที่สุดคือการประพฤติปฏิบัติ โดยยึดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ^{๑๑}

คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้คำจำกัดความคำว่า จริยธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ควรประพฤติในกรณีใด สถานการณ์ใด ในโอกาสหรือเวลาใดเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมที่กำลังพัฒนา ไม่ขัดต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปด้วยดี^{๑๒}

จำนงค์ ทองประเสริฐ ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมในความหมายขั้นต้น หมายถึง ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม ซึ่งเป็นธรรมในระดับศีลอันนับว่าเป็นธรรมะ นัยของการดำเนินชีวิตเท่านั้นแต่ความหมายที่แท้จริงของคำว่า จริยธรรม หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์หมดกิเลสทั้งปวง^{๑๓}

ปราชญา กล้าผจญ ให้ความหมายจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกในสังคม^{๑๔}

พระเมธีธรรมมาภรณ์ กล่าวว่า จริยธรรม คือแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม^{๑๕}

^{๑๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, (กรุงเทพฯ : กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓). หน้า ๑๕

^{๑๒} คึกฤทธิ์ ปราโมช, อ้างถึงใน, พระประเสริฐ จักรปิ่น, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีสุราษฎร์ธานี, การศึกษาค้นคว้าอิสระพุทธศาสตรบัณฑิต, (ห้องเรียน จังหวัดสุราษฎร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^{๑๓} จำนงค์ ทองประเสริฐ, อ้างใน พระประเสริฐ จักรปิ่น, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีสุราษฎร์ธานี, หน้า ๗.

^{๑๔} ปราชญา กล้าผจญ, คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ, (กรุงเทพฯ : เขตโอกาสการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๔.

^{๑๕} พระเมธีธรรมมาภรณ์, ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์ และจริยศึกษาความรู้ คู่คุณธรรม (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ กล่าวว่า จริยธรรมคือสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังและพัฒนาขึ้นจากแรงขับพื้นฐานภายในจิตใต้สำนึกของตน กระบวนการขัดเกลานั้นอยู่ในรูปของการเลียนแบบด้วยวัตถุประสงฆ์ที่จะปรับตัวตามมาตรฐานพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในสังคม^{๖๖}

สรุปจากความหมายข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออกอันเนื่องมาจากสภาพคุณงามความดีในจิตใจ ตามหลักศีลธรรมปรัชญาค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจกระทำเพราะเป็นสิ่งที่พึงามถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เป็นรูปธรรม ก็จะได้จริยธรรมอันงดงาม ดังนั้นคำว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันเสมอ

๒.๒ ความสำคัญ คุณธรรมและจริยธรรม

ประเวศ วะสี กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุทธมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิต เด็กไม่ยอมคุยกับพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ในการท่องตำรา แท้จริง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมา น่าจะเรียนรู้ วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชาจริยธรรมก็จะไม่เกิด เพราะจริยธรรมไม่ใช่วิชาท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือผลจากการปฏิบัติ^{๖๗}

วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษ เรื่อง พลังเยาวชนเพื่อสร้างคุณธรรมว่า โรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรม พื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจเพื่อให้เด็กดีมีความสุข^{๖๘}

^{๖๖} พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

^{๖๗} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๕.

^{๖๘} วิจิตร ศรีสอ้าน, คุณธรรม ๘ ประการ, สยามรัฐฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐, หน้า ๕.

เพ็ชร ฐปะวิเชตร กล่าวว่าการสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษามีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการ ที่จะรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เก่ง ปริญาชนมากกว่าปัญญาชน หรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ แต่วุฒิการศึกษาเป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมและจริยธรรม หรือมีทัศนคติและค่านิยมที่ผิด ๆ จนทำให้ คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ การมุ่งหาผลตอบแทนของความต้องการของตนเองอย่างขาดคุณธรรมประจำใจมีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นว่าการแก้ไขหรือการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ครู อาจารย์มีส่วนสำคัญในการนำและการสร้างคุณธรรม จริยธรรม เพราะเป็นเรือภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดี ครูจะต้องสร้างจิตใจที่มีความเมตตา กรุณาต่อนักเรียนมีความ ปรารถนาดีต่อนักเรียน การสอนทุกครั้งจะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหาบทความรายงานการวิจัยงานเขียน เรื่องราวหรืออาจสร้างบทความ ที่ดีที่สร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่สังคมและนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ คือ^{๑๕}

๑. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
๒. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
๓. ผู้เรียนมีความกตัญญูทดแทน
๔. ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
๕. ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

^{๑๕} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพฯ :บริษัทจุดทอง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

วิจารณ์ พานิช กล่าวว่าสำหรับแนวการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้แนวคิดว่าการจัดการความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นต้องเน้นผู้ปฏิบัติ คือเป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม เอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน คือเน้น (Knowledge Sharing) ความรู้ปฏิบัติด้านคุณธรรมแต่ไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนแค่การเล่าเรื่อง ต้องมีการจัดบันทึกขุมความรู้ (Knowledge Assets) เพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วยแล้ว รวบรวมเอามาสังเคราะห์เป็นแก่นความรู้ (Core Competence)^{๒๐}

สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึงขุมความรู้ หรือปัญญาธรรมว่า เป็นหลักการระบบความเชื่อที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนาน และได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยบยลและกลมกลืนกัน การสั่งสอน อบรม บ่มนิสัย เป็นวิธีการสอนแบบไทยที่น่าจะนำมาใช้พัฒนาจิตใจ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม^{๒๑}

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ ได้กล่าวถึงบทความเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนได้หรือไม่ โดยเป็นบทความที่ลงตีพิมพ์ใน The Wall Street Journal ได้กล่าวว่าการเปิดสอนวิชาคุณธรรม จริยธรรมไม่สามารถสอนได้ ในเวลานั้นมีนักจิตวิทยาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอนคุณธรรม จริยธรรม ชื่อ James Rest ได้ออกมาเขียนบทความโต้แย้ง โดยนำแนวคิดของนักปรัชญาชื่อ โซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องประพฤติและจะต้องกระทำ ความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรมเป็นเรื่องสอนได้ซึ่งมุมมองในงานวิจัยของ James Rest ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาได้สรุปเทคนิคการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีดังนี้^{๒๒}

๑. การแสดงออกที่ปรากฏของคนวัย ๒๐-๓๐ ปี ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญของการสอนเพื่อสร้างกลยุทธการแก้ปัญหาพื้นฐานในเนื้อหาคุณธรรมจริยธรรมของคน

๒. การเปลี่ยนแปลงนี้เชื่อมโยงกับพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงที่ว่าบุคคลจะรับรู้สังคมอย่างไรเขาและเธอจะมีบทบาทในสังคมอย่างไร

๓. ขยายไปที่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความสำคัญกับจำนวนปีของการศึกษาภาคปกติ

^{๒๐} วิจารณ์ พานิช,แนวการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, [ระบบออนไลน์.]แหล่งที่มา <http://gotoknow.org> , [๒๘ ต.ค.๒๕๕๕].

^{๒๑} สุมน อมรวิวัฒน์ ,บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๔๕).

^{๒๒} นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

๔. ความพยายามจัดการศึกษาแบบทางการในหลักสูตรมีอิทธิ
 คุณธรรมจริยธรรมมีอิทธิพลต่อการบ่มการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่สามารถแสดงถึงผลกระ
 ของการกระทำ

๕. การศึกษาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของคนมีอิทธิพลจากการรับรู้คุณธรรม จริย
 และการตัดสินใจต่าง ๆ ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม

นอกจากนี้ยัง ได้กล่าว ถึงงานของนักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัย ฮาวาร์ดชื่อ ลอเรนซ์ โคล
 เบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ผู้เสนองานทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) โดย
 โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของ เพีย เจท์ (Piaget) มาเป็นหลัก
 ในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการด้านจริยธรรมและมีความเชื่อว่า การศึกษาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม
 สามารถสอนให้ประสบผลสำเร็จได้ในรูปแบบการสอนแบบเป็นทางการ (Formal Education)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้อธิบายถึง ผู้คนที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ยากลำบากทาง
 คุณธรรม จริยธรรม ไปตามระดับขั้นของคุณธรรม จริยธรรมที่มีอยู่ในแต่ละคน โดยจะพัฒนาไปสู่
 การมีคุณธรรม จริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นได้ของการมีเหตุผลในคุณธรรม จริยธรรม หมายความว่า
 การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำ หรือ ไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ดังกล่าวนี้อาจแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ที่มาจากระดับที่แตกต่าง
 กันบุคคลอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และ บุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันแต่เหตุผลที่อยู่

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้พัฒนาการสอนคุณธรรม จริยธรรมในชุมชนและโรงเรียนโดย
 มองว่า เด็กมีการตัดสินใจเรื่องคุณธรรม จริยธรรมของคนขึ้นอยู่กับ สภาพสังคมที่เกี่ยวข้องและภาย
 ใต้อารมณ์ที่หลากหลายรวมกับความรัก การเชื่อฟัง ความมีน้ำใจและสิ่งที่กระทบจิตใจเด็กจะกลาย
 เป็นคนประพฤติด้านคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้บุคคลในสังคมเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
 แบบคือ ลักษณะนิสัย สามารถควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในขอบเขตที่ดีงามมีค
 รัับผิดชอบต่อการกระทำของตน โดยไม่ต้องใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์จากภายนอกมาบังคับเพราะผู้
 มีจริยธรรมในระดับสูงจะเป็นผู้ที่สามารถควบคุมตนเองได้ดีกว่า ผู้ที่มีจริยธรรมในระดับรองลงมา
 กล่าวได้ว่า การพัฒนาสติปัญญาควบคู่ไปกับการพัฒนาจริยธรรม จะปลูกฝังกล่อมเกลาเยาวชนให้มี
 คุณลักษณะตามความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี^{๒๓}

^{๒๓} ทศนีย์ ผลเนืองมา และคณะ, รายงานการวิจัยรูปแบบของการจัดประสบการณ์เพื่อปลูก
 จริยธรรมแก่เด็กนักเรียนด้วยการสอนเป็นคณะ, โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม (กรุงเทพฯ:
 เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

จากคำกล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักวิชาการข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสติปัญญาควบคู่ไปกับการพัฒนาจริยธรรม จะปลูกฝังกล่อมเกลาเยาวชนให้มีคุณลักษณะตามความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งสำคัญในสังคมความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าจะบังเกิดขึ้นเมื่อในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมนโยบายสังคมของรัฐบาลมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมที่เข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดปฏิรูปเชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา คุณธรรมจริยธรรม จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑๑ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบอย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๘-๑๐ สังคมไทยได้อิทธิพลหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้ส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ๑๑ ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” “การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงเป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน ยังจำเป็นต้องบริหารจัดการแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้หลักการพัฒนาพื้นที่ การกิจ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑) แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

แนวคิดหลัก ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศ ที่จะส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาที่เหมาะสม ขณะที่การทบทวนผลการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ไม่เอื้อต่อพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งมีความเสี่ยงในหลายมิติที่อาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆ รุนแรงมากขึ้น การพัฒนาประเทศในอนาคต จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมและสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศให้เข้มแข็ง ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมั่นคง

๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

๒.๑ การปรับโครงสร้างและการกระจายตัวประชากรให้เหมาะสม เป็นการส่งเสริมกลุ่ม สมรสที่มีความพร้อมให้มีบุตรเพิ่มขึ้นและรักษาระดับอัตราเจริญพันธุ์ไม่ ให้ต่ำกว่าระดับที่ เป็นอยู่ ปัจจุบันสนับสนุนการกระจายตัวและส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของประชากรเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพ โอกาส และทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่

๒.๒ การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย สอดแทรกการพัฒนาคนด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างวัฒนธรรม การเกื้อกูล พัฒนาทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ค่อยๆ อดสู่การสร้างนวัตกรรมที่เกื้อจากการฝึกฝนเป็นความคิดสร้างสรรค์ปลูกฝังการพร้อมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น และจิตใจที่ คุณธรรม ซื่อสัตย์มีระเบียบวินัย พัฒนาคณะผู้สังคมการเรียนรู้ในศาสตร์วิทยาการให้สามารถประยุกต์ อาชีพได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับแนวโน้มการจ้างงานและเตรียมความพร้อมสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน สร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย หลักสิทธิ มนุษยชน สร้างค่านิยมการผลิตและบริโภคที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เรียนรู้การรองรับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ

๒.๔ การส่งเสริมการปกป้องภัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม โดยสร้างเสริมสุขภาพของคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ พัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งการส่งเสริมการแพทย์ทางเลือก การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพของประเทศ การพัฒนานุเคราะห์ด้านสาธารณสุขให้เหมาะสมทั้งการผลิตและการกระจายบุคลากรตลอดจนการใช้มาตรการการเงินการคลังเพื่อสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๒.๕ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มีนิสัยใฝ่รู้รักการอ่านตั้งแต่วัยเด็ก และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาชน และสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย รวมถึงส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนับสนุนป้องกันให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๒.๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาบทบาทของสถาบันหลักทางสังคมให้ อุดมการณ์พัฒนาคน สร้างค่านิยมให้คนไทยภูมิใจในวัฒนธรรมไทย และยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปัญหาความขัดแย้งทางความคิด และสร้างความเป็นเอกภาพในสังคม สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมร่วมกับประชาคมโลก โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนให้เกิดการไหลเวียนทางวัฒนธรรมในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารสังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มที่สังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียว ในขณะที่เดียวก็มีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ทั้งนี้ จากการอันดับคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันทั่วโลกบ่งชี้ถึงความไม่สมดุลของธรรมาภิบาลการปกครองและปัญหาคอร์รัปชันในประเทศ โดยปี ๒๕๕๒ ประเทศไทยได้รับคะแนนความโปร่งใส ไม่ทุจริต และคนในประเทศยอมรับไม่ได้กับการทุจริตเพียง ๓.๔ คะแนน จากคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน จัดอยู่ในลำดับที่ ๘๔ จาก ๑๘๐ ประเทศ และอยู่ในลำดับที่ ๑๑ ของภูมิภาคเอเชีย ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทางกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำ

กิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่าง โดยมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มขององค์กร ไม่แสวงหากำไรและอาสาสมัครต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ ๑.๖ ในช่วงปี ๒๕๔๕-๒๕๕๑ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ พัฒนาแล้วมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๔-๗ และเมื่อพิจารณาจากการสำรวจข้อมูลความจากเป็นพื้นฐานด้านคนใน ครัวเรือนมีส่วนร่วมทางกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ชุมชน พบว่า เพิ่มขึ้นจาก ๗.๗ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๑ เป็น ๘.๒ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๒ คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๐ และ ๘๘.๔ ของ ครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ^{๔๑}

๒.๗ สื่อมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน แต่ยังมียับยั้งบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนค่อนข้างน้อย สื่อทางสังคมในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน แต่ การเผยแพร่ สื่อต่างๆ ยังไม่ มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรมสะท้อนได้จากรายการโทรทัศน์ในหนึ่งชั่วโมงของรายการ ออกอากาศทั้งหมด มีภาพของความรุนแรงมากที่สุด ๓.๓ ครั้ง ภาพที่ดุด่าการสร้างอคติเชิงลบต่อผู้อื่น จำนวน ๑.๓ ครั้ง ภาษาก้าวร้าว ๐.๓ ครั้ง ความไม่เหมาะสมทางเพศ ๐.๑ ครั้ง ขณะที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางเว็บไซต์ต่างๆ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศและการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม และบางส่วนเป็นเว็บไซต์ที่เข้าข่ายลามกอนาจาร ใช้ภาษาที่หยาบคายรวมถึงเนื้อหาที่รุนแรง ขณะที่ เกมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสื่อออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนอย่างมาก พบว่า ปี ๒๕๕๐ ร้อยละ ๔๒.๒ ของเด็กและเยาวชนติดเกมออนไลน์ ซึ่งเกมส่วนใหญ่ที่นิยมเล่นเน้นการต่อสู้ใช้ความรุนแรง มีเนื้อหาทางเพศ และการใช้ภาษาในเกมที่ไม่เหมาะสมต่อการเรียนรู้^{๔๒}

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความเสื่อมถอยทางคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมไทย ส่งผล'สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความไว้วางใจเชื่อใจและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม วิฤตปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นความเสี่ยงที่จะส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมยากลำบาก มีความถี่ในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาในระดับครอบครัว และปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาคิดไม่เต็มที่ ทำให้ขาดความไว้วางใจเชื่อใจกัน นอกจากนี้ กระแสวัฒนธรรมเสมือนจริงที่แพร่เข้ามาผ่านโลกโซเชียล ทำให้มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิจารณญาณในการเลือกรับ-ปรับ-ใช้วัฒนธรรม ส่งผลให้ค่านิยมไทยมีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมที่รับมา เด็ด และเยาวชนที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดีพอ หรือขาดการใช้วิจารณญาณกลั่นกรอง จะเสี่ยงต่อการ

^{๔๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙, ๘๗๗, แหล่งที่มา ,www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf [๒๘ ต.ค.๒๕๕๕].

วัฒนธรรมที่ไม่ คิงามมาใช้โดยง่าย นอกจากนี้ ยังมีการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเสมือนจริงในเชิงของการสร้างปัญหามากกว่าเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างลดลง สร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในสังคมลดลง

๒.๓ ขอบข่ายของคุณธรรมและจริยธรรม

กรมวิชาการ ได้จัดทำเอกสารการประชุมเกี่ยวกับจริยธรรมไทย สรุปว่า จริยธรรมบุคคลมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. ด้านความรู้ คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง คิงามสามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด

๒. ด้านอารมณ์ความรู้สึก คือ ความพึงพอใจ ความศรัทธาเลื่อมใส ความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติงาน

๓. ด้านพฤติกรรม คือ การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากอิทธิพลของทั้ง ๒ องค์ประกอบข้างต้น

การพัฒนาคนในด้านจริยธรรมจึงต้องพัฒนา ๓ ด้าน เพราะพฤติกรรมของคน que แสดงออกมาทั้งกายและทางวาจานั้น จะมีความสัมพันธ์กับทางจิตใจและสติปัญญาโดยเริ่มจากการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกได้แก่ ปัญญาหรือความรู้ที่จะส่งเสริมให้บุคคลแสดงพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง ควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกสอดคล้องกับแนวความคิดของ ไพโรจน์ ลิตปริษา ได้กล่าวว่า การวางแผนบุคลากรเป็นการเตรียมคาดคะเนความต้องการกำลังคนในสถานศึกษาไว้เป็นการล่วงหน้า และการใช้อัตรากำลังที่มีอยู่ในสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนศึกษาวิจัยอัตรากำลังคน เพื่อวางแผนมาตรการอันจะทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานในสถานศึกษาประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๒๕}

วิจิตร ศรีสะอ้าน ได้อธิบายไว้ว่า การวางแผนบุคลากรเป็นกิจกรรมขั้นต้นของบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษาที่จะต้องทำแผนกำหนดควา ต้องการบุคลากรของสถานศึกษาเป็นระยะๆ ไว้เป็นการล่วงหน้า ในลักษณะของกรอบอัตรากำลัง ซึ่งแสดงทั้งปริมาณ และคุณภาพของบุคลากรที่ต้องการ ตามลักษณะของงานและตำแหน่ง สอดคล้องกับ ทศนิยม ๓ รรมสิทธิ์ กล่าวว่า การวางแผนบุคลากรเป็นกระบวนการ เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่เหมาะสมเข้าทำงาน โดยจะได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถตามที่สถานศึกษามีความต้องการ^{๒๖}

^{๒๕} กระทรวงศึกษาธิการ,กรมวิชาการแนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย , (กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการประชุม.๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๒๖}วิจิตร ศรีสะอ้าน. หลักและระบบบริหารการศึกษา,อ้างแล้ว,๒๕๔๕.

ประกาศรี สี่ห่อไฟ กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้^{๒๗}

(๑) ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือนร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบ กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัย ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

(๒) สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นกลุ่มชนที่ขยายวงกว้างเรียกว่าสังคม

(๓) อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรม คือ การรับรู้ของบุคคลแต่ละคนที่มีกฎเกณฑ์ซ้ำ ในการตัดสินใจการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นถูกต้อง ควรหรือไม่ควร สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี ถูกต้องตรงตามกฎศีลธรรม สามารถบอกหรือชี้แจง ประเมินในสิ่งที่แสดงออกมาในลักษณะของพฤติกรรมจากแนวคิดหลายแนวคิด พอสรุปได้ว่าการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานนั้นผู้ทำหน้าที่ในการบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา ควรจะยึดในการจัดบุคลากรที่ทางสถานศึกษาได้รับการสรรหาและคัดเลือกมาแล้ว โดยการพิจารณาอย่างเหมาะสม ระหว่างคนกับงานต้องจัดคนให้ตรงกับความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ทั้งนี้เพื่อจะประโยชน์จากบุคคลนั้นมากที่สุด งานที่มอบหมายจะบรรลุเป้าหมายและสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องไม่ลืมว่า การที่จัดให้บุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานสถานศึกษานั้น จะต้องยึดระบบคุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญ ถ้าหากผู้บริหารสถานศึกษาขาดคุณธรรมแล้ว มีความเชื่อว่า ผู้บริหารจะไม่ ใจจากผู้ปฏิบัติงานอย่างแน่นอน นอกจากนี้ผู้

^{๒๗} ประกาศรี สี่ห่อไฟ, อ้างใน พระประเสริฐ จักรปิ่น, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีสุราษฎร์ธานี, วิจัยอิสระ พุทธศาสนบัณฑิต, (สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๗-๘.

สถานศึกษา จะต้องติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากรอยู่เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอด้วย ทั้งนี้จะทำให้ผู้บริหารเองทราบถึงปัญหาอุปสรรคและความก้าวหน้าของงานที่ได้มอบหมายแก่บุคลากรที่จะนำมาซึ่งวิธีการสนับสนุนปรับปรุงแก้ไขการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาให้เหมาะสมต่อไปซึ่งเป็นการส่งผลดีแก่ผู้เรียนอันเป็นหัวใจสำคัญยิ่ง

๒.๓ ขอบข่ายการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ คือ^{๒๔}

๑. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
๒. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
๓. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวท
๔. ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
๕. ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ประเวศ วะสี กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุทธมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิต เด็กไม่อยากคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ในการท่องตำรา แท้จริง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมา น่าจะเรียนรู้ วิจิตร ศรีสอาน กล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชา จริยธรรมก็จะไม่เกิด เพราะจริยธรรมไม่ใช่ วิชาท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการปฏิบัติและการได้ผลจากกปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือผลจากการปฏิบัติ^{๒๕}

^{๒๔} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, อังแล้ว, หน้า ๒๐.

^{๒๕} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, อังแล้ว, หน้า ๓-๕.

วิจารณ์ พานิช กล่าวว่าสำหรับแนวการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมได้ให้แนวคิดว่าการจัดการความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นต้องเน้นผู้ปฏิบัติ คือเป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม เอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน คือเน้น (Knowledge Sharing) ความรู้ปฏิบัติด้านคุณธรรมแต่ไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนแค่การเล่าเรื่อง ต้องมีการจัดบันทึกขุมความรู้ (Knowledge Assets) เพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วยแล้ว รวบรวมเอามาสังเคราะห์เป็นแก่นความรู้ (Core Competence)^{๓๐}

สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึงขุมความรู้ หรือปัญญาธรรมว่า เป็นหลักการระบบความเชื่อที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนาน และได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยกย่อยและกลมกลืนกัน การสั่งสอนอบรมมีนัยยะ เป็นวิธีการสอนแบบไทยที่น่าจะนำมาใช้พัฒนาจิตใจ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม^{๓๑}

ทิตนา แคมมณี กล่าวถึงสภาพของคนในสังคมปัจจุบันว่าขาดคุณภาพในการใช้ชีวิตที่ เพราะไม่มีคุณสมบัติในเรื่องของ การรู้จักฟังตนเอง การรู้จักอยู่อย่างพอเพียงการทำงานด้วยความขยัน อดทน การมีทักษะบริหารจัดการ การต่อสู้กับอุปสรรค การรู้จักแก้ปัญหาการแสวงหาความรู้ การรู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน การรู้จักรวมกลุ่มการทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล และรู้จักพัฒนาตนเอง แต่เรากลับพบคนที่มีความเกียจ รั้นชอบเลี้ยงงาน ไม่อดทน ขอมแพ้ง่าย ๆ ชอบสบาย ๆ ชอบรวยทางลัด ทะเยอทะยาน พวกวัตถุนิยมฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักประมาณ ตน ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมไทยในยุคปัจจุบันนอกจากนี้ยังเห็นความจำเป็นของการนำกระบวนการศึกษาเข้ามาช่วยในการปลูกฝังโดยใช้หลักการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ของบลูม (Bloom, ๑๙๕๖)^{๓๒}

วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษ เรื่อง พลัสเยาวชน เพื่อสร้างคุณธรรมว่าโรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรม พื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจเพื่อให้ได้เด็กดีมีความรู้ อยู่ดีมีความสุข^{๓๓}

^{๓๐} วิจารณ์ พานิช,แนวการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม,อ้างแล้ว,๒๕๔๕.

^{๓๑} สุนน อมรวิวัฒน์ ,บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ,อ้างแล้ว,หน้า๑๕.

^{๓๒} ทิตนา แคมมณี,วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ,กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕,หน้า๒๐.

^{๓๓} วิจิตร ศรีสอ้าน, คุณธรรม ๘ ประการ, อ้างแล้ว,หน้า ๕.

เพ็ชร ฐปะวิเชตร์ กล่าวว่า การสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษามีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการ ที่จะรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้ เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ ปรินญาชนมากกว่าปัญญาชน หรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ แต่วุฒิการศึกษาเป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมและจริยธรรม หรือมีทัศนคติและค่านิยมที่ผิด ๆ จนทำให้ คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ การมุ่งหาผลตอบแทนสนองความต้องการของตนเองอย่างขาดคุณธรรมประจำใจมีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นว่า การแก้ไขหรือการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ครู อาจารย์มีส่วนสำคัญในการนำและการสร้างคุณธรรม จริยธรรม เพราะเป็นเรือภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดี ครูจะต้องสร้างจิตใจที่มีความเมตตา กรุณาต่อนักเรียนมีความปรารถนาดีต่อนักเรียน การสอนทุกอย่าง จะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหาบทความรายงานการวิจัยงานเขียน เรื่องราวหรืออาจสร้างบทความ ที่ดีที่สร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่สังคมและนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนในห้องเรียนหรือติดบอร์ดเพื่อ ห้ามีการอ่านอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องมีการณรงค์ส่งเสริม ยกย่องประกาศให้รางวัลแก่นักเรียนหรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยกย่องและเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกัน นักเรียนที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาส สนับสนุนให้ นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเท^{๓๔}

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ ได้กล่าวถึงบทความเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนได้หรือไม่ โดยเป็นบทความที่ลงตีพิมพ์ใน The Wall Street Journal ได้กล่าวว่าการเปิดสอนวิชาคุณธรรม จริยธรรมไม่สามารถสอนได้ ในเวลานั้นมีนักจิตวิทยาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอนคุณธรรม จริยธรรม ชื่อ James Rest ได้ออกมาเขียนบทความโต้แย้ง โดยนำแนวคิดของนักปรัชญาชื่อ โซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องประพฤติ และจะต้องกระทำ ความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรมเป็นเรื่องสอนได้ซึ่งมุมมองในงานวิจัยของ James Rest ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาได้สรุปเทคนิคการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีดังนี้

^{๓๔} เพ็ชร ฐปะวิเชตร์, เอกสารรวบรวมบทความทางวิชาการบทความพิเศษและบทความงานวิจัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔ - ๑๕.

๑. การแสดงออกที่ปรากฏของคนวัย ๒๐-๓๐ ปี ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญของการสอนเพื่อสร้างกลยุทธ์การแก้ปัญหาพื้นฐานในเนื้อหาวิชาจริยธรรมของคน

๒. การเปลี่ยนแปลงนี้เชื่อมโยงกับพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงที่ว่าบุคคลจะรับรู้สังคมอย่างไรเขาและเธอจะมีบทบาทในสังคมอย่างไร

๓. ขยายไปที่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความสำคัญกับจำนวนปีของการศึกษาภาคปกติ

๔. ความพยายามจัดการศึกษาแบบทางการในหลักสูตรมีอิทธิพลที่รับรู้ถึงปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่สามารถแสดงถึงผลกระทบของการกระทำ

๕. การศึกษาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของคนมีอิทธิพลจากการรับรู้คุณจริยธรรมและการตัดสินใจต่าง ๆ ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม^{๓๕}

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ ได้กล่าวถึงการวัดจริยธรรมว่าการพัฒนาจริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญแต่คุณภาพในการเรียนรู้และสั่งสมจริยธรรมแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เล็ก ๆ บางคนโตแล้วยังไม่มีสำนึกทางจริยธรรม โครงสร้างทางสมอง โครงสร้างการรับรู้ และโครงสร้างของการมีสำนึกบาปบุญคุณโทษ เป็นสิ่งสำคัญมากที่ก่อร่างสร้างมนุษย์แต่ละคนให้เป็นตัวตนคนหนึ่ง ให้คนภูมิใจและเสียใจในความเป็นตัวตนของตน ผลจากโครงสร้างทางสมองและอวัยวะสั่งการของร่างกายให้คนแสดงออกทางจริยธรรมแตกต่างกัน หลายคนจึงยกให้เป็นผลมาจากยีน (Genetic) แต่ก็น้อยกว่าสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสภาพของสังคมทั้งหลายที่คนนั้นเจริญเติบโตขึ้นหรือได้เรียนรู้มีประสบการณ์ทางจริยธรรมจากสังคมนั้น ๆ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน สื่อ ล้วนมีอิทธิพลในการพัฒนาจริยธรรมอย่างมาก นอกจากนี้ยังได้อ้างถึง ทอมมัส ได้สรุปองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ๔ อย่างคือ ความถี่ของประสบการณ์เด็กจากสิ่งแวดล้อม ชีวิตเด็กในจุดใดที่มีสิ่งแวดล้อมให้ประสบการณ์ต้นแบบของคนในสังคมที่อาศัยอยู่และผลพวงของการแสดงออกทางจริยธรรมในสังคมนั้น^{๓๖}

^{๓๕} นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕-๒๑.

^{๓๖} ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, การวัดด้านจิตพิสัย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวิริยาสาสน์, ๒๕๔๘, หน้า ๑๖๕ - ๑๗๐.

นอกจากนี้ยัง ได้กล่าว ถึงงานของนักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัย ฮาวาร์ดชื่อ ลอเรนซ์โคลเบอร์ก(Lawrence Kohlberg) ผู้เสนองานทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) โดยโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของ เพีย เจท์ (Piaget) มาเป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการด้านจริยธรรมและมีความเชื่อว่า การศึกษาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนให้ประสบผลสำเร็จได้ในรูปแบบการสอนแบบเป็นทางการ (Formal Education)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้อธิบายถึง ผู้คนที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ยากลำบากทางคุณธรรม จริยธรรม ไปตามระดับขั้นของคุณธรรม จริยธรรมที่มีอยู่ในแต่ละคน โดยจะพัฒนาไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นได้ของการมีเหตุผลในคุณธรรม จริยธรรม หมายความว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำ หรือ ไม่กระทำพฤติกรรมใดอย่างหนึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ที่มาจากระดับที่แตกต่างกันบุคคลอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และ บุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันแต่เหตุผลที่อยู่

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้พัฒนาการสอนคุณธรรม จริยธรรมในชุมชนและโรงเรียนโดยมองว่า เด็กมีการตัดสินใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของคนขึ้นอยู่กับ สภาพสังคมที่เกี่ยวข้องและภายใต้อารมณ์ที่หลากหลายรวมกับความรัก การเชื่อฟัง ความมีน้ำใจและสิ่งที่กระทบจิตใจเด็กจะกลายเป็นคนประพฤติด้านคุณธรรม จริยธรรม

จากคำกล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักวิชาการข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสติปัญญาควบคู่ไปกับการพัฒนาจริยธรรม จะปลูกฝังกล่อมเกลาเยาวชนให้มีคุณลักษณะตามความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งสำคัญ ในสังคมความสงบสุข และ ความเจริญก้าวหน้าจะบังเกิดขึ้นเมื่อในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมนโยบายสังคมของรัฐบาลมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมที่เข้มแข็งให้คนไทยชาติ อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษา ได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดปฏิรูปเชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา คุณธรรมจริยธรรม จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง

กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

กรมวิชาการกระทรวงศึกษา ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ไว้ดังนี้^{๓๖}

๑. แนวทางในการศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียนมีดังต่อไปนี้

๑.๑ สำรวจสภาพปัญหาในเรื่องจริยธรรมด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลาความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนว่าอยู่ในสภาพเช่นไร เป็นต้น

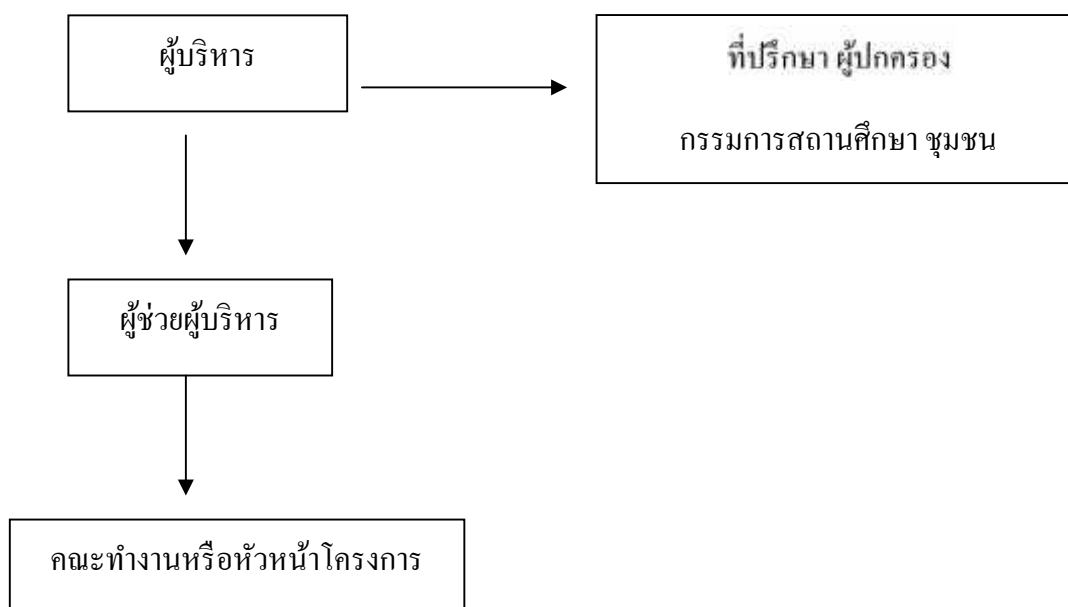
๑.๒ พิจารณาแนวโน้มในอนาคตที่สังคมต้องการให้มีคุณลักษณะ เช่น สังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

๑.๓ นำผลจากการดำเนิน ในข้อ ๑.๑ และ ๑.๒ มาพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นปัญหา และในอนาคตสังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

๒. แนวทางในการจัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร

๒.๑ การจัดตั้งองค์กร รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียนมีรูปแบบดังแผนภูมิที่ ๑

แผนภูมิ ๒.๑ รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียน

^{๓๖} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการสร้างวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, กรุงเทพฯ:คุรุสภา ๒๕๔๕, หน้า ๓๓ - ๓๗.

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร

- (๑) ให้นโยบายมอบหมายงานตั้งคณะทำงาน
- (๒) ให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ

เช่น ติดต่อกับชุมชน เป็นต้น

- (๓) ติดตามกำกับดูแล

๒.๑.๒ บทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน

- (๑) สำรวจปัญหา
- (๒) เสนอแนะกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือ นวัตกรรม

ทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

- (๓) ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น จัดประชุมชี้แจง

- (๔) ติดตามผล กระบวนการทำงาน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของ
- เกี่ยวข้อง

๒.๑.๓ บทบาทและหน้าที่ของครู

- (๑) ร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและดำเนินงานทั้งการเผยแพร่การสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- (๒) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

- (๓) หาวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

๒.๑.๔ บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน

- (๑) ช่วยดูแลกำกับการปฏิบัติตนของนักเรียน

- (๒) สร้างความสำนึกให้นักเรียนประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น
- ทั้งต่อตัวนักเรียนในองค์กรเอง และนักเรียนคนอื่นๆ

- ๒.๑.๕ บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษาคือให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาจิตพิสัย

๒.๒ แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะทำงานซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในแนวทางพัฒนาจิตพิสัย

- ๒.๒.๒ ใช้ระบบกลุ่มในการพัฒนา เช่น แบ่งกลุ่มการทำงาน และมีหัวหน้ากลุ่มรับผิดชอบ เป็นต้น

๒.๒.๓ อบรมผู้นำนักเรียน

๒.๒.๔ จัดประชาสัมพันธ์ เช่น ข่าวสาร จุลสารให้ความรู้ จดหมายข่าว เป็นต้น

๒.๒.๕ ติดตามผล

๓. แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีแนวทางดังนี้

๓.๑ จัดประชุมชี้แจง

๓.๒ ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองประเมินการพัฒนาจิตพิสัยของนักเรียนที่บ้าน

๓.๓ จัดให้มีการพบปะผู้ปกครอง เช่น การเยี่ยมบ้าน หรือเชิญมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ครูไปร่วมกิจกรรมสำคัญ ที่หมู่บ้าน

๓.๔ ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาจิตพิสัยเมื่อเด็กนำไปปฏิบัติให้ผู้ปกครองเห็นจะทำให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าและเกิดความสำนึก ที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนา จิตพิสัย

๓.๕ โรงเรียนขอความร่วมมือจากสถาบันทางศาสนาในชุมชน ผู้นำที่ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเข้ามาช่วยกันพัฒนาจิตพิสัย

๔. แนวการจัดองค์กรนักเรียน เป็นการจัดให้นักเรียนทำงาน เช่น จัดสถานนักเรียน จัดกลุ่มสี่ของนักเรียน เป็นต้น เพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานพัฒนาจิตพิสัย ซึ่งการจัดองค์กรของนักเรียนและการบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ นี้ อาจจะทำได้โดยนักเรียนหรือครูก็ได้

๕. แนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในห้องเรียนนั้น ครูทุกคนต้องมีความพร้อมใจที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนด้วยการร่วมกันกำกับดูแลนักเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลง เช่นการตรงต่อเวลา ครูทุกคนต้องร่วมกันดูแลเรื่องการเข้าห้องเรียนการส่งงานนักเรียนเรียนให้ตรงเวลา เป็นต้น

๖. แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่

๖.๑ การจัดชุมนุมต่างๆ

๖.๒ การจัดประกวดต่างๆ

๖.๓ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนานิสัย เช่น การจัดกิจกรรมแบบ ๕ ต

ต ที่ ๑ ตระหนัก คือ สร้างกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักว่าตนเองเป็นคนอย่างไร

ต ที่ ๒ ดันแบบ คือ ให้นักเรียนหาว่าคนดีหรือดันแบบที่ดีของสังคมอย่างไร

ด ที่ ๑ ตัวเสริมแรง คือ หาวิธีการเสริมแรงที่เด็กทำได้ เป็นการเสริมแรงกระตุ้นให้คนอื่นเห็นเป็นแบบอย่าง

ด ที่ ๔ ควบคุมตนเอง

ด ที่ ๕ คิดตามประเมินผล

๑. แนวทางการประเมินผลการพัฒนาจิตพิสัยในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายอย่างที่ครูควรประเมินเช่นสภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการพัฒนาการประเมินอาจมี ด้หลาย ๆ วิธีเช่นการสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคมมิติการให้กลุ่มรายงาน เป็นต้น

จากแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาสามารถ สรุปได้ถึง ความสำคัญของ คุณธรรม จริยธรรม ได้ดังนี้

๑. ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลาย เป็นตัวกำหนดการแสดงออกว่าควรทำหรือไม่ควรทำ ซึ่งจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่างๆ และช่วยประเมินการปฏิบัติของตัวเราและบุคคลอื่น

๒. ทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆทำให้เขาเลือกทางใดทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหานั้น การตัดสินใจปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แทนที่จะเลือกในทางช่วยพวกพ้อง หรือปฏิบัติในทางไม่สุจริต

๓. ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล

จากข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐาน พฤติกรรมทั้งหลาย เป็นตัวกำหนดการแสดงออกว่าควรทำหรือไม่ควรทำ ซึ่งสามารถกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ และช่วยประเมินผลการปฏิบัติของตัวเราและบุคคลอื่นได้ นอกจากนี้การทำหน้าที่ที่สำคัญเหมือนกันเพราะการทำหน้าที่เป็นแบบแผนสามารถตัดสินใจได้และแก้ไขข้อขัดแย้งได้ทำให้เขาเลือกทางใดทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหานั้น การตัดสินใจ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แทนที่จะเลือกในทางช่วยพวกพ้อง หรือปฏิบัติในทางไม่สุจริต สิ่งเหล่านี้เป็นการตัดสินใจหรือแรงจูงใจช่วยให้บุคคลรู้ว่าสิ่งไหนดีหรือสิ่งไหนชั่วตามบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานโดยพฤติกรรมทั้งหลาย เป็นตัวกำหนด

กระบวนการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่าต้องดำเนินการพัฒนาร่วมกันทั้งระบบในโรงเรียนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม^{๓๔} โรงเรียนได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน สำหรับ ขั้นตอนในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนมี ๗ ขั้นตอนคือ^{๓๕}

๑. ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน
๒. จัดตั้งองค์กรใน โรงเรียนและพัฒนาบุคลากร
๓. สร้างความสัมพันธ์ กับผู้ปกครองและชุมชน
๔. จัดตั้งองค์กรนักเรียน
๕. จัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาคุณลักษณะด้าน

จิตพิสัย

๖. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
๗. ประเมินผล

๑. ด้านการกำหนดเป้าหมายและนโยบาย

ในการดำเนินงานของ องค์กรใดๆก็ตามย่อมต้องมีการกำหนดเป้าหมายและนโยบาย ด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินการวางแผนงานที่จะปฏิบัติการเพื่อให้เป็นไปตามทิศทาง หรือ เป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรนั้น ขั้นตอนแรกของโครงการทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธุรกิจส่วนตัวหรือโครงการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ขอเสนอขอเงินอุดหนุนจากโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและ ายด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ ขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุผลตามที่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า

การกำหนดเป้าหมายและนโยบายด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมจะต้องมีจุดประสงค์ของตัวเองที่ชัดเจนในการที่จะขับเคลื่อน ผลักดันให้โครงการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมบรรลุผล ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องสามารถวัด ซึ่งโครงการ ๑ โครงการอาจจะมีมากกว่าหนึ่งเป้าหมายได้ แต่จะต้องมีวัตถุประสงค์หลักเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงส่วน นโยบาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ความว่า “หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งจะถือเป็นแนวดำเนินการ”

^{๓๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,คู่มือการสร้างวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย,อ้างแล้ว,หน้า๓๓ - ๓๗.

หากจะพูดให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น นโยบาย หมายถึง “ทิศทางหรือเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานขององค์กร”

ดังนั้น คำว่า กำหนดเป้าหมายและนโยบาย ด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม” จึงหมายความว่า “การกำหนดทิศทางหรือเป้าหมาย ในการดำเนินงานขององค์กรซึ่งจะนำความสำเร็จในการบริหารขององค์กรและการจัดทำวิธีหรือแนวทางในการทำงานเพื่อให้สำเร็จตามนโยบายที่กำหนดไว้

การกำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายขององค์กรด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมมีขั้นตอน ดังนี้ คือ

๑. การสำรวจข้อมูลขององค์กร ก่อนการกำหนดนโยบายขององค์กรผู้บริหารองค์กรต้องศึกษาและสำรวจข้อมูลในด้านต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรก่อนดังนี้ คือ

๑.๑. การร่วมกันสำรวจปัญหาต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

๑.๒. สำรวจความต้องการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรว่ามีความต้องการอย่างไรบ้าง อะไรเป็นความต้องการหลักอะไรเป็นความต้องการรอง

๑.๓. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร

๑.๔. ศึกษาแนวทางในความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาต่างๆขององค์กรและการดำเนินการตามความต้องการด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร

๑.๕. จัดลำดับความสำคัญในการสามารถแก้ไขปัญหา และสามารถในการสนองตอบด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมและนำไปกำหนดเป็นนโยบายขององค์กร

๑.๖. กำหนดความต้องการในการพัฒนาองค์กรของผู้บริหารองค์กรด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม และจัดลำดับความสำคัญความต้องการดังกล่าวเพื่อเลือกไปเป็น นโยบายขององค์กร (กำหนดในสิ่งที่ผู้บริหารองค์กรอยากทำ)

๒. การกำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายขององค์กรด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑ นำปัญหาต่างๆ ที่ได้สำรวจและจัดลำดับความสำคัญตามข้อ ๑. มาศึกษาความเป็นไปได้ในการแก้ไขและดำเนินการ โดยแบ่งนโยบายออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายต่อสมาชิก นโยบายต่อนายจ้าง นโยบายต่อองค์กรแรงงานอื่นๆ ฯลฯ

๒.๒ กำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา
ด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามลำดับดังนี้ คือ

๒.๒.๑ กำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการ
พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมขององค์กร

๒.๒.๒ กำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายเพื่อสนองความต้องการ
ด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๒.๓ กำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายเพื่อการพัฒนาองค์กรด้าน
การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารองค์กร

การกำหนดนโยบายตามลำดับการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการด้านการพัฒนา
คุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรและผู้บริหารองค์กรดังกล่าว คือ เป็นการกำหนดนโยบายที่ถูกดัด
และมีประสิทธิภาพต่อการบริหารองค์กรเป็นอย่างดี เนื่องจากการกำหนดนโยบายด้าน
พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกท่านในองค์กร

๓. การกำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงของ
องค์กรและสังคม

ในการกำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายขององค์กรนั้นบริหาร
กำหนดการกำหนดเป้าหมายและนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงขององค์กรและสังคมเป็น
สำคัญ ความเป็นจริงขององค์กรหมายถึง สถานะทางการเงินขององค์กรความรู้และความสามารถ
ของบุคลากรในองค์กร สภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น ขณะนี้สังคมของประเทศเป็น
ประชาธิปไตยการกำหนดเป้าหมายและนโยบายก็ต้องให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การ
กำหนดเป้าหมายและนโยบายเหมือนกับองค์กรอยู่ในสมัยที่ ประเทศเป็นเผด็จการ ความก้าวหน้า
ทางเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการกำหนดเป้าหมายและนโยบาย

๔. การกำหนดเป้าหมายและนโยบายที่กำหนดขึ้นต้องปฏิบัติได้จริง ผู้บริหารองค์กรต้อง
กำหนดนโยบายด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริงไม่ใช่นโยบายที่เกิด
จากความต้องของสมาชิกและผู้บริหารองค์กรอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด หรือเป็นเรื่องที่ใหญ่
ความสามารถของบุคลากรในองค์กรจะกระทำไม่ได้ เช่น การกำหนดองค์กรของตนเองเป็นผู้ก่
สถาบันการศึกษาของขบวนการแรงงาน การกำหนดนโยบายเพื่อก่อตั้งพรรคการเมืองโดยอง
ของตน เป็นต้น

๔.๑ การกำหนดวางแผน เมื่อได้มีการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขององค์กรแล้ว จะต้องทำการกำหนดแผนงานขององค์กรเพื่อเป็นแนวทางไปดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดขึ้นมาการดำเนินงานตามนโยบายขององค์กรว่าจะประสบความสำเร็จโดยมีแนวทางในการกำหนดแผนงานดังนี้ คือ

๑). แผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่กำหนดขึ้นต้องสอดคล้องกับนโยบาย เนื่องจากหลายองค์กรเขียนแผนงานโดยไม่นำเอานโยบายมาเป็นตัวตั้งในการกำหนดแผนงาน หรือเอางานประจำมาเขียนเป็นแผนงาน

๒). ศึกษา นโยบายที่กำหนดขึ้นอย่างลึกซึ้ง และนำนโยบายแต่ละข้อมากำหนดให้กรรมการแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกำหนดเป็นแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในฝ่ายนั้น

๓). ควรทำการแยกแผนงานซึ่งต้องทำเป็นงานประจำตามหน้าที่ในฝ่ายออกจากแผนงานที่จัดทำขึ้นจากนโยบายอย่างชัดเจน

๔). ต้องไม่กำหนดแผนงานจากความต้องการทำของกรรมการในฝ่ายโดยที่แผนงานดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่กำหนดขึ้น

๕). ต้องเป็นแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถของบุคลากรในองค์กรปัจจัยสนับสนุนต่าง เช่น ฐานะทางการเงิน อุปกรณ์ในการดำเนินงานและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในองค์กร เช่น ความร่วมมือของบุคลากรในองค์กร ข้อจำกัดของท้องถิ่นต่าง ๆ

๖). ควรทำการประชาสัมพันธ์แผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในระหว่างสมาชิกในองค์กรว่าสมาชิกเห็นด้วย หรือไม่ หรือสมาชิกมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไร ก่อนประกาศใช้แผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเป็นทางการ

สำหรับในเรื่องประชาสัมพันธ์ แผนงานนั้นผู้บริหารองค์กรควรตัดสินใจรอบคอบเสียก่อน หากเห็นว่าบุคลากรไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ก็ไม่จำเป็นต้องกระทำก็ได้

๔.๒ การดำเนินการให้การจัดทำนโยบายและแผนงานประสบความสำเร็จในการนำไปใช้จริง

ภายหลังการจัดทำนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแล้วผู้บริหารองค์กรต้องทำนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติให้ได้อย่างจริงจัง เนื่องจากมีองค์กรจำนวนมากที่จัดทำนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแล้วไม่ปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่ได้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นจำนวน

มากในการจัดสัมมนากำหนดนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมขึ้น ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่สำนึกของผู้บริหารองค์กรที่จะต้องกระทำให้นโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ด้วยวิธีการต่อไป

- ๑). กำหนดวาระการประชุม เพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในการประชุมประจำเดือนของผู้บริหารองค์กร
- ๒). ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรต้องคอยติดตามและกระตุ้นให้กรรมการในฝ่ายได้เร่งรัดและปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของตนอย่างต่อเนื่อง

๓). รายงานความคืบหน้าในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของฝ่ายต่าง ๆ ให้สมาชิกในองค์กรได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ

๔). จัดประชุมเพื่อทบทวนการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ทุกสามเดือนหรือหกเดือน เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคและความคืบหน้าในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของกรรมการฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งการทบทวนและแก้ไขแผนงานที่มีปัญหาและไม่สามารถดำเนินงานได้จริง

๕). วางแผนในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานของแต่ละฝ่ายเป็นการล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ – ๒ เดือน เพื่อให้มีเวลาดำเนินงานอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

๖). ทำการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามนโยบายและแผนงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

การกำหนดนโยบายและแผนงานขององค์กรต่าง ๆ นั้น เป็นภาระอันสำคัญของผู้บริหารองค์กรทุกคน ที่จะต้องเข้าร่วมกันจัดทำและปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่กำหนดไว้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กร มีนโยบายและแผนงานที่ดีเพียงอย่างเดียวไม่ใช่สิ่งสำคัญแต่ทำอย่างไรเพื่อให้สมาชิกภายในองค์กรให้ความร่วมมือสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามนโยบายและแผนงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะถ้ามีนโยบายและแผนงานที่ดีแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้เนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมตามนโยบายและแผนงานที่กำหนดนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมขึ้นมาก็ถือว่าประสบความสำเร็จล้มเหลวเช่นกัน นี่คือการกิจที่นโยบายผู้บริหารองค์กรทุกคน

สรุปได้ว่า การจัดทำนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแล้วผู้บริหารองค์กรต้องทำนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติให้ได้อย่างจริงจังเนื่องจากมีองค์กรจำนวนมากที่จัดทำนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแล้วในนโยบายและแผนงานไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม

และจริยธรรมของโรงเรียนจึงต้องจัดทำนโยบายจริงๆและ สามารถปฏิบัติได้จริงไม่ใช่ชนโยบายที่เกิดจากความต้องของสมาชิกและผู้บริหารองค์กรอย่างไม่ชอบเขตจำกัด หรือเป็นเรื่องที่ใหญ่เกินความสามารถของบุคลากรในองค์กรจะกระทำได้ เช่น การกำหนดองค์กรของตนเองเป็นผู้ก่สถาบันการศึกษาของขบวนการแรงงาน หรือ การกำหนดนโยบายเพื่อก่อตั้งพรรคการเมืองใดองค์กรของตน เป็นต้น

๒ ด้านการจัดกิจกรรม

ความหมายของคำว่า “กิจกรรม” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายว่า “การที่ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้” เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาตนเองและสังมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธี ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหาแบบสร้างแผนผังความคิด แบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ

๒. เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิธีการเรียนแบบศูนย์การเรียน แบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๓. เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีต่างๆ ประกอบการเรียน เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ตำราเรียนและแบบฝึกหัด การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียน ชุดคอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป

๔. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วยการโต้วาที การอภิปรายการระดมพลังสมอง กลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มโต้วาที การประชุมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิดการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

๕. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เกม กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ละคร บทบาทสมมติ

๖. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ ปริสนาความคิดร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้นกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิด กลุ่มร่วมมือ

๗. เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ การเรียนการสอนแบบเล่าเรื่อง (STORY LINE)และการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (PROBLEM-SOLVING)ดังนั้น กิจกรรม คือ

สิ่งที่หน่วยงานหรือสถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้สมาชิกในหน่วยงานหรือผู้เรียน ในสถานศึกษานั้นๆ ได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในเชิงสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้านรูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียนด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งส่งเสริมเจตคติคุณค่าชีวิต ปลุกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ตำนานในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมมุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม และมีความสุขมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ โดยกำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เกิดความรู้ความชำนาญทั้งวิชาการและวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ในการขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรม จะต้องขับเคลื่อนด้วยฐานของพื้นที่ทั่วประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดทิศทางในการพัฒนา ดังนี้

วิสัยทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพลังขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย ให้เป็นผู้นำหนึ่งในสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายการศึกษา ๒๕๕๖

พันธกิจ พัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรมมีความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพระดับสากล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

กลยุทธ์ที่ ๒ ปลุกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีจุดเน้น ๑๐ ประการ ได้แก่ ประการที่ ๔ นักเรียนทุกคนมีความสำนึกในความรักชาติ (EQ: Emotional Quotient) ประการที่ ๖ ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขยายผลสถานศึกษา พอเพียงต้นแบบ (Sufficiency Economy) คือ

๑). เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จ

กลยุทธ์ที่ ๒.๒ ปลุกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่	เป้าหมายความสำเร็จ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
๑	ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรม จิตสำนึกความเป็นไทย	จำนวนผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีจิตสำนึกความเป็นไทย ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
๒	ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐	ร้อยละของผู้เรียนมีคุณลักษณะประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๓	โรงเรียนทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	-จำนวนโรงเรียนที่จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง -จำนวนโรงเรียนที่จัดกิจกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ ๑๐,๐๐๐ แห่ง
๔	ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวนผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒). โครงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมคือ

เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำความดีมีคุณธรรมแบบเชิงรุก โดยให้ผู้เรียนเป็นเด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมการเรียนรู้เอง ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Approach) โดยประเด็นที่เลือกทำโครงการนั้นเกิดขึ้นมาจากความสนใจและความคิดริเริ่มของผู้เรียนเอง เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริง ด้วยความพากเพียรพยายามอย่างจดจ่อต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร (ต้องทำงานจริงไม่น้อยกว่า ๒ เดือน) ในลักษณะวิจัยปฏิบัติการ (action research) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทรามทางศีลธรรม

และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ รวมทั้งการขยายความมีส่วนร่วมไปสู่บุคคลต่างๆ ในสถานศึกษาและชุมชนของตนเองหรือชุมชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓). การเรียนรู้ที่ไม่จำกัด EDUCATION FOR ALL

ในเมื่อโครงการคุณธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและความดี คุณธรรมนี้ จึงมีลักษณะที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่มีข้อจำกัดว่าเรียนสายวิทย์หรือสายศิลป์ มีอุปกรณ์เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หรือเปล่า ? เป็นนักเรียนประถมหรือมัธยม เพราะคุณธรรมและความดีงามนั้น เป็นเรื่องที่มีคุณค่าที่ควรเข้าถึงของคนทุกคนนั่นเอง

ไม่จำกัดจำนวนคน เพศ วัย สถานะ ระดับช่วงชั้นหรือสาขาวิชาที่เรียน แต่สนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วมให้ได้มากที่สุด แม้ว่าจะมีผู้รับผิดชอบโครงการเป็นกลุ่มเริ่มต้น ๘-๑๐ คนก็ตาม แต่โครงการก็กำหนดเงื่อนไขให้ผู้รับผิดชอบนี้ ต้องคิดวางแผนและดำเนินงานเพื่อขยายหาแนวร่วมต่อไปในรูปของเครือข่ายแกนนำ สมาชิก หรือกลุ่มเป้าหมาย และต้องสร้างความมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนให้มากที่สุด ทั้งครอบครัว (บ้าน) ศาสนา(วัด) และสถานศึกษา(โรงเรียน) โครงการคุณธรรมไม่มีกีดกีดความคุมจำนวนคนที่มาช่วยทำโครงการ หากใครอยากมาช่วย อยากเข้ามาร่วมทำงาน ก็เข้ามาช่วยเลย โครงการใดยังมีคนมาช่วยร่วมมือน้อยมากเท่าไร โครงการนั้นยิ่งประสบความสำเร็จ เพราะเท่ากับว่ามีคนมาร่วมทำความดีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

๔). องค์กรร่วมแห่งความดี ที่ไร้ขีดจำกัด

ไม่แยกเรื่องไม่แยกส่วน แต่ทุกเรื่องสาระสามารถบูรณาการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ได้ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นวิชาการด้านใดหรือปัญหาของใครนำองค์ความรู้ทุกด้านทุกวิชาทุกสาระการเรียนรู้ และ ทุกทักษะที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น ศิลปะ-ดนตรี-กีฬา สามารถนำมาปรับบูรณาการใช้ในการทำ ความดี ทำการงาน และการสื่อสารประชาสัมพันธ์โครงการได้ทั้งสิ้น

ไม่คิดขีดงบประมาณ เพราะการทำโครงการด้านความดีหรือคุณธรรมนี้ไม่ต้องลงทุนด้วยเม็ดเงินมาก บางโครงการลงทุนเพียงแรงงานจากสองมือที่คอยเก็บขยะ และเมื่อแยกขยะขายได้ทุนมาเพิ่มอีก บางโครงการใช้สองมือน้อยๆ บินหวดให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายในชุมชน บางโครงการมาจากพฤติกรรมช่วยกันประหยัดน้ำประหยัดไฟ บางโครงการมาจากการยิ้มไหว้ทักทาย ตัวอย่างของโครงการในลักษณะเช่นนี้มีอยู่มากมายที่ลงทุนน้อยแต่ได้ผลและมีคุณค่ามาก แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการลงทุนเม็ดเงินในเรื่องคุณธรรมบ้าง ไม่ใช่ปากบอกว่าเรื่องคุณธรรมความดีสำคัญ พฤติกรรมไม่แสดงออกว่าให้ความสำคัญเลย โครงการนี้จึงออกแบบเป็นพิเศษให้โครงการที่ได้รับคัดเลือกได้รับทุนการสนับสนุนเบื้องต้นจาก สพฐ. และศูนย์คุณธรรม ตั้งแต่ต้นทางของการทำงาน และเชื่อว่าการลงทุนทางด้านคุณธรรมความดีนี้จะเหนียวแน่นและดึงดูดให้ทุกภาคส่วนในโรงเรียน

ชุมชนมาร่วมกันลงทุนในเรื่องความดีนี้เพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว ซึ่งก็พบว่าเป็นจริง เพราะหากว่าเงินทุนที่ได้รับไม่พอกลุ่มทำงานกลับมีวิธีการหาทางออก ขอความช่วยเหลือในรูปแบบ นานๆ ด้วยตัวเองได้อีกอย่างน่าอัศจรรย์ เพราะความดีย่อมเหนี่ยวนำความดีมาหากัน เช่น ได้รับการบริจาคและความช่วยเหลือจากผู้ที่ศรัทธาและนิยมชมชื่นในการทำความดีของกลุ่มเยาวชน เรียกว่าบุญต่อบุญนั่นเอง

ดังนั้นโครงการคุณธรรม จึงเป็น WIN-WIN SITUATION กล่าวคือ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และทุกฝ่ายก็ได้รับประโยชน์สุขร่วมกันทั้งหมด กล่าวคือ ปัญหาต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชนได้รับการพิจารณาและแก้ไข เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังบ่มเพาะซึมซับและเรียนรู้คุณธรรมความดีงามต่างๆ ด้วยความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ เด็กและเยาวชนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดเชิงระบบ คิดประเมินค่า ฯลฯ ผ่านการทำโครงการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เด็กและเยาวชนได้รับการฝึกทักษะการทำงานจริง การทำงานเป็นระบบ รับผิดชอบต่องาน และได้รับการฝึกทักษะทางสังคม ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ในระยะเวลายาวนานพอสมควร และเมื่อโครงการนั้นๆ ได้มีการขยายผลไปถึงการแก้ปัญหาครอบครัว วัด ชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง พระสงฆ์ และคนในชุมชนก็จะได้รับอานิสงส์แห่งประโยชน์สุขนั้นด้วย ผู้บริหารและคณะครูอาจารย์ก็จะเบาใจสบายใจไม่ต้องกังวลเครียดกับปัญหาที่ส่งสมไวกมมายโดยไม่มีการแก้ไข แต่ปัญหาเหล่านั้นกลับแปรเปลี่ยนเป็นผลงานที่มีความโดดเด่นและน่าชื่นชมแทน นอกจากนี้ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และศึกษานิเทศก์ ยังสามารถนำข้อมูลและผลจากการทำโครงการคุณธรรมมาทำการวิจัยให้เป็นผลงานที่มีคุณค่า ได้อย่างมีคุณภาพและได้ประโยชน์แท้จริงได้อีกด้วย

๕). โครงการคุณธรรม การทำดีเชิงรุกพร้อมกับการเรียนรู้ชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

โครงการคุณธรรมนี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้ตอบโจทย์ คำท้าทายที่ว่าเด็กไทยไม่ได้ใฝ่ดีทำชั่วชั่วเหี้ยมเสพยา ละอายการทำดี ทำงานเป็นทีมไม่เป็น คิดวิเคราะห์ไม่ได้ โดยการสร้างเงื่อนไขให้เขาใช้ปัญหาจริงที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ไม่ว่าในโรงเรียนหรือในครอบครัวในชุมชน นำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ วางแผน แสวงหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ซึ่งไม่เพียงเข้าใจปัญหามองตัวเท่านั้น นี่ยังเป็นโอกาสให้เด็กๆ ได้เชื่อมโยงสู่ตนเอง เพราะคุณสมบัติของโครงการคุณธรรมนั้น พิถีพิถันที่เป็นเรื่องในชีวิตจริง เป็นประเด็นปัญหาจริงๆ ในชีวิต ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วม เกี่ยวข้อง สัมพันธ์อยู่ด้วยกันนั่นเอง แต่อาจไม่รู้ตัวก็ได้ ดังนั้น ด้วยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จึงพบทางออกของปัญหาด้วยปัญญา โครงการคุณธรรมจึงเป็นกระบวนการที่นำพาให้เด็กไทยสามารถทำโครงการจริงในชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์นั่นเองโครงการคุณธรรมนั้น เน้นการนำปัญหาในชีวิตจริง

มาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ หรือ ด้วยกระบวนการทางปัญญา อันพอจะสรุปได้เป็นลำดับขั้นดังนี้

๑) สังเกตปัญหา ระดมความคิดเลือกกระบวนการ วิเคราะห์ เชื่อมโยง ปัญหา-สาเหตุ ได้ชัดเจน เห็นความเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันได้ตลอดสาย (จาก ภายนอกสู่ ภายใน ชีวิตจิตใจของตนเอง)

๒) คาดการณ์และระบุเป้าหมาย ของการแก้ปัญหาให้ชัด ทั้งเป้าหมาย ในตัวคน (พฤติกรรม จิตใจ ปัญหา ที่คาดหว) เป้าหมายนอกตัวคน (สิ่งแวดล้อม-กายภาพ) เป้าหมายเชิงปริมาณ เป้าหมายเชิงคุณภาพ เป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว และเมื่อรู้จุดหมายปลายทางชัด การกำหนดทิศทางและการเดินทางก็จะชัดไปด้วย

๓) วางแผนและออกแบบ ทางแก้ หรือวิธีการทดลองอย่างมีหลักเกณฑ์ แก้ปัญหาได้ ตรงจุด (คือแก้ที่สาเหตุ) และถึงพร้อมที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

๔) ลงมือทำ พร้อมกับเรียนรู้ แสวงหา ฝึกฝน คุณธรรมจากภายในตนไปสู่ การแก้ปัญหาภายนอก ทั้งการเรียนรู้ส่วนบุคคลจำเพาะตน และเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการกลุ่ม

๕) ลงมือปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและเก็บบันทึกข้อมูล ทำตามแผนงานอย่างยืดหยุ่นมุ่งมั่นทุ่มเทแต่ไม่ยึดติดมากเกินไปเรียนรู้อย่างตื่นตัวเท่าทันพร้อมปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแม้มีข้อจำกัดมากมาย

๖) ประมวลผล-สรุปผล ประเมินผลการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ การประเมินตนเอง การย้อนพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และการค่อยๆขยายผล

๗) นำเสนอ สื่อสาร ข้อมูลเรื่องราวการทำโครงการผลของการทำงาน ผู้สาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นการแพร่ขยายความ -สื่อสารความดี บอกต่อองค์ความรู้ในแก้ปัญหาต่างๆ เผยแพร่วิธีการในการทำความดี อันจะเป็นการเสริมสร้างค่านิยมการทำความดี สร้างแรงบันดาลใจในการทำความดีให้กับผู้อื่นต่อไป และเป็นการสืบต่อความดีต่อไปได้ไม่สิ้นสุด

๖). แก่นการเรียนรู้ คือ ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา

กระบวนการเรียนรู้ที่ดีและสมบูรณ์ของโครงการคุณธรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากสร้างความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันก่อน อันเป็นปัจจัยต้นเริ่มที่สำคัญที่สุด จึงต้องออกแบบและจัดวางเงื่อนไขให้เกิดการรวมกลุ่มกันของผู้รับผิดชอบโครงการจำนวน ๘-๑๐ คน และที่ปรึกษาอีก ๓ คน โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างและความสัมพันธ์ในกลุ่ม ให้สามารถดึงด้านบวกของแต่ละคนออกมาหากันให้ได้มากที่สุด ซึ่งก็จะทำให้เกิดการฝึกคิดดีและทำดีร่วมกันออกมาได้อย่างเต็มที่เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน เกิดการซึมซับความดี พร้อมๆ กับมีการเรียนรู้หรือมีกระบวนการทาง

ปัญหาเกิดขึ้นตลอดสาย ตั้งแต่เริ่มต้นระดมความคิด การสังเกตสำรวจสภาพปัญหา ปัญหาตระหนัก
รู้ในสถานการณ์หรือสภาพปัญหาและสืบสาวถึงสาเหตุ ปัญาค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้
ต่างๆ เพิ่มเติม การรวบรวมประมวลข้อมูล ปัญหาคิดวิเคราะห์คิด ระบุ ปัญหาวิเคราะห์
สร้างสรรค์ การทำความเข้าใจชัดและเป็นระบบ การคิดวางแผนงาน การร่างโครงการ ปัญหาการ
ปรับประยุกต์จากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ปัญหาการติดตามดำเนินงานปรับปรุงงาน ปัญหาการ
แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาการประเมินผลสรุปผล และปัญหาการนำเสนอ ตลอดจนสติปัญญ
จะเท่าทันและสามารถวางใจต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ที่มาถูกต้องสัมผัสใจได้อย่างฉลาดและเป็นกุศลได้
ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป คือ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและทุกฝ่ายก็ได้รับประโยชน์สุขร่วมกันทั้งหมด โดย
การจัดกิจกรรม เช่น การพา ไปทัศนศึกษาดูงานและ ครูได้มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและ
ทักษะชีวิตให้แก่นักเรียน โดยใช้กระบวนการการจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้
ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงจึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการ
เรียนการสอนในหลากหลายวิธี เช่น การฝึกฝนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์
คิดแก้ปัญหา คิดเชิงระบบ ทั้งหลายเหล่านี้เพื่อปลูกฝังบ่มเพาะซึมซับคุณธรรมงามความดีต่างๆ เกิด
การพัฒนาตนเองและตั้งสมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
ประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน

๓. ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับ ผู้ปกครอง ชุมชน

๑). บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน

โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาอย่างหนึ่งที่ทำให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่นักเรียนรวมทั้งเป็น
สถาบันที่ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมให้ทั้งนักเรียนและบุคคลอื่น
ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็ได้ รับอิทธิพลจากชุมชน และสังคมรอบข้างไม่ว่าจะในมิติใด
ของการดำเนินงานของโรงเรียน ในสถานะ น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า แบบนี้นั้น โรงเรียนกับชุมชนจำ
ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในการที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้รับความรู้เพิ่มเติม
เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมานั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและต่อสังคม บนพื้นฐาน
หลักการที่ปฏิเสธไม่ได้ข้อนี้ โรงเรียนจึงมีหน้าที่ ที่จะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนทั้งนั้น
เพราะโรงเรียนก็คือ สังคมจำลอง เป็นสถานที่ฝึกฝนและให้ความรู้ทางหลักวิชาการ ความรู้ทางด้าน
พื้นฐานทางสังคมจนเป็นแหล่งสร้างความสำนึกที่ดีต่อชุมชน ช่วยเผยแพร่อุดมการณ์หรือคตินิยม
ของชาติ ถ่ายทอดและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาติให้แก่คนรุ่นหลังๆ

ต่อไป นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นสถานที่ส่งเสริม และเป็นแพร่ความรู้ใหม่ๆ เป็นศูนย์รวมน้ำใจและเป็นแหล่งที่จะทำให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ขึ้นในชุมชนนั้นๆ ด้วย

เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ของสังคมและชุมชน มีหน้าที่สั่งสอนบุตรธิดาของคนในชุมชนนั้นเพื่อให้เขามีชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลนี้ชุมชนจึงควรมีสติที่จะรู้และกำหนดแนวทางได้บ้างว่า บุตรธิดาของเขาควรมีลักษณะอย่างไร ควรมีความสามารถทางด้านไหน ควรมีอนาคตอย่างไร ควรได้รับการอบรมสั่งสอนฝึกฝนอบรมอย่างไร เป็นต้น บุคคลกลุ่มแรกที่ควรได้เข้ามากำหนดและรับรู้ถึงการดำเนินงานของโรงเรียน คือ ผู้ปกครอง เพราะนอกจากนี้จะเป็นผู้กำหนดแนวทางดำเนินการแล้ว ผู้ปกครองยังสามารถช่วยขจัดปัญหาการขัดทอดหรือการ โยนความผิดให้แก่กันและระหว่างบ้านกับโรงเรียนได้อีกด้วย

๒). การกิจของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนในทางด้านการเมืองการปกครอง

ไม่ว่าประเทศจะปกครองด้วยระบบใดก็ตาม การที่จะทำให้การปกครองดำเนินไปได้ด้วยดีนั้น ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจของประชาชนในประเทศที่มีต่อระบบการปกครองนั้นๆ ถ้าประเทศใดมีพลเมืองไม่มีความรู้ความเข้าใจวิธีการปกครองตามระบอบนั้นแล้ว การปกครองก็ดำเนินไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันสังคมที่มีภาระหน้าที่ในการให้เพิ่มเติมพูนความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศ ให้แก่ประชาชนได้ทราบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกด้วย ในปัจจุบันนี้ประเทศไทย มีการปกครองตามระบบประชาธิปไตย

พระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่การปกครองของเรายังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากการขาดความเข้าใจ ในการปกครองระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันถือได้ว่าเป็นส่วนบกพร่องขององค์ประกอบส่วนต่างๆ ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งส่วนบกพร่องเหล่านี้ บางส่วนเรามีความเชื่อว่า โรงเรียนจะสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขได้ จากความคาดหวังของสังคมข้อนี้ ไม่ว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจะชอบหรือไม่ก็ตาม โรงเรียนจึงต้องให้การศึกษอบรมผู้เรียนให้มีความรู้เรื่องของประชาธิปไตยในทุกๆ ด้านเท่าที่จะอยู่ในวิสัยที่ทำได้ นอกเหนือจากเนื้อหาโดยตรงในหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจ ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว ในทางปฏิบัติ ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้มีลักษณะและบรรยากาศแบบประชาธิปไตยจริงๆ โดยให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยหรือเคยชินเพื่อจะนำไปประสบการณ์นี้ไปปรับใช้เมื่อเข้าสู่สังคมในอนาคต ซึ่งโดยปกติโรงเรียนก็ได้เน้นเรื่องนี้แล้ว เช่น มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียนปกครองกันเองในรูปของสภานักเรียน การทำงานกลุ่มที่ส่งเสริมระบบประชาธิปไตย การที่ผู้สอนให้โอกาสผู้เรียนแสดงความคิดเห็น เป็นต้น นอกจากนี้เรื่องการอบรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

สถาบันการศึกษา ยังต้องช่วยเผยแพร่อุดมการณ์ของชาติ โรงเรียนควรอบรมให้นักเรียนได้เข้าใจถึงปรัชญา แนวคิด และกลไกของประชาธิปไตยอย่างมีเหตุผลในขณะเดียวกันก็มิได้ปิดหูปิดตานักเรียนไม่ให้รับรู้อุดมการณ์ทางการเมืองในระบบอื่นๆ ควรให้นักเรียนรู้ข้อเท็จจริง สอนให้รู้จักเปรียบเทียบโดยใช้เหตุผลอย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงสรุปภารกิจของโรงเรียนที่มีต่อการปกครองดังนี้

๑. อบรมให้สมาชิกในชุมชนรู้ถึงคุณค่าและมีความเข้าใจในระบบการปกครองของชาติ

๒. ให้ความรู้แก่ประชาชนในทางด้านอุดมการณ์ของชาติ

๓. สร้างความสำนึกให้เกิดความเข้าใจกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อทำให้เกิดความมั่นคง

๔. สร้างและฝึกฝนผู้นำให้มีความสามารถตามระบบการปกครองของชาติ

๓). ภารกิจของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนทางด้านสังคม

ในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้การศึกษากับผู้เรียนและชุมชน โดยอาศัยกระบวนการสังคมภายในสถาบัน คือ ทำหน้าที่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข และเป็นสถานที่ ที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของสมาชิกในชุมชน โดยการปลูกฝังลักษณะนิสัยเฉพาะกับสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ รวมทั้งให้การอบรมสมาชิกในชุมชนให้มีความคิดทัศนคติค่านิยม และจริยธรรมอันพึงประสงค์แก่ประชาชนให้สอดคล้องกับสังคมที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้น

หน้าที่ของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการจัดเกล้าทางสังคม พอสรุปได้ดังนี้ถ้าพิจารณาโรงเรียนในลักษณะส่วนรวมจะพบว่าโรงเรียนเปรียบเสมือนสังคมเล็กๆ หนึ่งและจะมีการจำลองลักษณะทางสังคมซึ่งใกล้เคียงกับสภาพของสังคมภายนอกโรงเรียน โรงเรียนนั้นจะประกอบด้วยสมาชิกในสังคมจำนวนมากและจะมีสมาชิกหลายกลุ่ม เช่น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักเรียน นักการภารโรง ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา นักเรียนจะเป็นสมาชิกของกลุ่มที่จะมีหน้าที่รับการอบรมสั่งสอนจากโรงเรียนและมีโอกาสอย่างมากที่จะฝึกฝนในการสร้างความสัมพันธ์ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและนอกกลุ่มของตนในการวางตัว การแสดงบทบาท ที่ถูกต้องรวมทั้งพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย นอกจากนี้โรงเรียนยังมี ระเบียบ กฎเกณฑ์ วินัย เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ซึ่งระเบียบ กฎเกณฑ์และวินัยที่โรงเรียนสร้างขึ้นมานี้ โรงเรียนได้จำลองแบบการปฏิบัติตามจากสังคมภายนอกโรงเรียน ดังนั้นการฝึกตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และวินัยนี้ช่วยผู้เรียนเป็นอย่างมาก ในการสร้างประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมภายนอกโรงเรียนให้มีความสุขทั้งในปัจจุบัน และอนาคตได้เป็นอย่างดี รวมทั้งรู้ถึงคุณค่าและโทษของการปฏิบัติและการฝ่าฝืนระเบียบวินัย ถ้าพิจารณาทางด้านห้องเรียนก็พบว่าในระบบในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เช่นเดียวกัน คือในห้องแต่ละห้องจะมีเพื่อนรุ่น

เดียวกันอยู่ และในแต่ละห้องจะมีความแตกต่างกันในทางด้านฐานะความเป็นอยู่ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนทุกคนยังคงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและ ลักษณะของการแสดงบทบาทและพฤติกรรมต่างๆ นอกจากนี้ภายในห้องเรียนแต่ละห้องเรียนยัง กฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากห้องอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ สมาชิกของสังคมในฐานะที่เป็น นักเรียนจะได้เรียนรู้ คู่้นเคยจะจดจำนำไปปฏิบัติในโอกาสต่อไป

๔). การกิจของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนทางด้านวัฒนธรรม

สถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมาทางวัฒนธรรมทั้งนี้เ าะสถาบันทาง การศึกษาจะเป็นสถานที่ ที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ในทางด้านที่เกี่ยวกับ ทักษะ ทักษะของสังคม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ รวมทั้งถ่ายทอดพฤติกรรมทุกรูปแบบของ มนุษย์ที่มีในสังคมนั้นให้แก่สมาชิกในรุ่นต่อไป

สาเหตุที่ต้องให้สถาบันการศึกษา เป็นสถานที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม อีกประการหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมในสังคมหนึ่งๆ นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่มี อยู่เดิมหรือเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้มีการกระจายหรือการ เผยแพร่จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง เครื่องมือที่ใช้ในการเผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปอีก ด้วย นอกจากจะเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น การศึกษาในบางครั้งยังเป็นตัวการ หรือเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคมอีกด้วย โดยนัยดัง การศึกษาจึงเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ทางวัฒนธรรมให้แก่สังคม เป็นแหล่งใ การผลิตวัฒนธรรมใหม่ๆ ให้แก่สังคมเผยแพร่สิ่งที่ได้สร้างสรรค์นี้ให้แก่สังคมภายนอก โดยเหตุที่ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่เพื่อความเหมาะสม นั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ย่อมมีการกระจายหรือการเผยแพร่ไปสู่สังคมอื่นๆ สังคมที่ได้ วัฒนธรรมใหม่ไปผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน อาจมีการปรับวัฒนธรรมใหม่เหมาะ กับสภาพความเป็นอยู่ของตน แต่ในบางครั้งอาจยกเลิกสิ่งเดิม โดยเห็นว่าวัฒนธรรมใหม่ที่รับเข้ามา เหมาะสมมากกว่าทำให้ละทิ้งวัฒนธรรมเก่าไปทั้งๆ ที่วัฒนธรรมเก่านั้นถ้าได้รับการปรับปรุงอาจจะ ใช้ได้ดีกว่าวัฒนธรรมใหม่ที่ตนรับเข้ามา เพราะอย่างน้อยที่สุดสังคมที่ละเลยวัฒนธรรมดั้งเดิมของ ตนนั้นย่อมจะขาดเอกลักษณ์ของชาติของตนทำให้เกิดความไม่มั่นคงในสังคมนั้น เมื่อเป็นดังนี้การ อนุรักษ์วัฒนธรรมจำเป็นต้องมี เพื่อให้วัฒนธรรมเดิมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่แล้วนั้นคงอยู่ต่อไป แล เครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์ของสังคม คือ การศึกษา เพราะการศึกษาเป็นขบวนการที่ถ่ายทอด วัฒนธรรมของสังคมให้คนรุ่นหลังได้รู้ และ ย่อมต้องรู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดีควรปรับปรุงส่งเสริม เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติคงทนถาวรต่อไป

กล่าวโดยสรุป ภารกิจของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนทางด้านวัฒนธรรม ก็คือ ภารกิจด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม ด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ ให้แก่สังคมแล้วกระจายวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง และสร้างสรรค์ใหม่นั้นไปสู่สมาชิกของสังคม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของสังคมให้สืบเนื่องต่อไป

๕). การบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชน

ปรีชา คัมภีรปกรณ์ กล่าวถึง บทบาทและสถานภาพของโรงเรียนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนหลายทาง เช่น ในฐานะตัวแทนของสถาบันการศึกษา ในเรื่องสถานที่ตั้งอยู่ร่วมกับชุมชน ในด้านภารกิจหลัก คือ ให้การศึกษาแก่สมาชิกของชุมชน ส่วนในก้นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นมี ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบของการให้ เช่น โรงเรียนเป็นศูนย์วิชาการของชุมชน และรูปแบบของการรับ เช่น รับความช่วยเหลือร่วมมือกับชุมชน^{๓๕}

ชุมชนแต่ละแห่งจะมีความต้องการเฉพาะ ซึ่งโรงเรียนควรได้สนองความต้องการ ดังที่ ชัยฤกษ์ วราวิทยา ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม ความเชื่อ และความนิยมของชุมชนนี้ ความสัมพันธ์กับความคาดหวังของชุมชนต่อโรงเรียนในฐานะเป็นสถานศึกษาในชุมชนนั้น นั้น ครูใหญ่ควรจะรอบรู้เรื่องชุมชนและกลุ่มบุคคลอื่นๆ ในชุมชนว่ามีบทบาทและอิทธิพลต่อความร่วมมือของชุมชนต่อโรงเรียนอย่างไร^{๓๖}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้กำหนดขอบข่ายมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนทุกระดับการศึกษา ให้ครอบคลุมการดำเนินงานในองค์ประกอบที่ ๖ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน ว่ามีกิจกรรมช่วยเหลือและบริการแก่ชุมชนกิจกรรมของโรงเรียนได้รับความร่วมมือ สนับสนุนจากชุมชน^{๓๗}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวถึงโรงเรียนที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นยอมเจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุ เช่น อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอน และด้านการอบรมให้การศึกษาแก่นักเรียนเป็นอย่างดี จุดประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนก็เพื่อแถลงข่าวสารข้อเท็จจริง

^{๓๕}ปรีชา คัมภีรปกรณ์, เอกสารการสอนชุดวิชาการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

^{๓๖}ชัยฤกษ์ วราวิทยา, การบริหารโรงเรียนเบื้องต้น, กรุงเทพมหานคร: ธนสวรรค์พิมพ์, ๒๕๕๐.

^{๓๗}กองโรงเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, ม.ป.ป., เอกสารประกอบการอบรมกรรมการตรวจเยี่ยมของโรงเรียน โครงการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๗, หน้า ๗.

ให้ผู้ปกครองรับทราบ หากความร่วมมือกับชุมชนให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียนดีขึ้น ป้องกันการเข้าใจผิดต่อโรงเรียน สนับสนุนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการศึกษาต่อ สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง โดยอาศัยโรงเรียนเป็นที่ตั้ง^{๔๒}

กิตติมา ปรีดีดิลก กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้ (๑) ยึดหลักมนุษยสัมพันธ์การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน ต้องอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างมาก บุคลากรในโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ (๒) ยึดหลัก ความจริงใจหรือบริสุทธิ์ใจ ข้อความใดๆ ที่จะเผยแพร่สู่ประชาชนย่อมจะมีความเชื่อถือได้ ตรงไปตรงมา มากที่สุด และไม่ควรมียะไรปิดบังภายในโรงเรียน (๓) ยึดหลักซื่อสัตย์ บุคลากรในโรงเรียนควรมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และการทำงาน ควรให้ประชาชน หรือกรรมการศึกษาของโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ด้วย (๔) ยึดความคงเส้นคงวา หมายถึง ความสม่ำเสมอใน การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์กับคน (๕) ยึดความเสียสละ บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ควรมี ความเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน (๖) ยึดความอดทน บุคลากรในโรงเรียนจะต้องอดทนเป็น อย่างมากในการดำเนินงานของโรงเรียน และการติดต่อกับชุมชน (๗) ยึดความยืดหยุ่น การสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรเป็นลักษณะโอนอ่อนผ่อนปรน การดำเนินการควรมี การยืดหยุ่นตามสถานการณ์และเวลา (๘) ยึดความต่อเนื่อง การจะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ย่อมต้องอาศัยเวลาในการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกัน และจำเป็นต้องมีตลอดไป (๙) ยึดการครอบคลุม เนื้อหา การสร้าง ความสัมพันธ์จะต้องครอบคลุมลักษณะงานและขอบข่ายของโรงเรียนในทุกๆ ด้านอย่างเพียงพอ มิใช่มุ่งในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ (๑๐) ยึดความเรียบง่าย การนำเสนอของ โรงเรียนต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านใด ควรคำนึงถึงความเรียบง่ายสื่อสัมพันธ์กับชุมชน (๑๑) ยึดการ สร้างสรรค์ เป็นหลักที่โรงเรียนต้องมุ่งที่จะกระทำเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน และ (๑๒) ความสามารถในการ ปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพของ ท้องถิ่นในแต่ละโอกาส และแต่ละสภาพปัญหา^{๔๓}

^{๔๒} พันธ หันนาคินทร์,หลักการบริหารโรงเรียน,พิมพ์ครั้งที่๓,กรุงเทพมหานคร:วัฒนาพานิช, ๒๕๔๗,หน้า๓๔๖-๓๔๗.

^{๔๓} กิตติมา ปรีดีดิลก,หลักการบริหารและการนิเทศ การศึกษาเบื้องต้น,กรุงเทพมหานคร:อักษราพัฒน์, ๒๕๔๔,หน้า๒๒๔.

ละออ เกษสุวรรณ กล่าวว่า องค์ประกอบในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะบังเกิดผลดีมาน้อยเพียงใด จะต้องดูที่แนวนโยบายของโรงเรียน ความพร้อมของโรงเรียน และชุมชนที่จะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน มีกลไกและองค์กรที่จะทำให้เกิดความร่วมมือ ตลอดจนวางแผนงานร่วมกัน^{๔๔}

จุมพล กังโสม กล่าวว่า องค์ประกอบในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนที่ดีจะช่วยส่งเสริมให้งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปด้วยดีนั้น ขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของโรงเรียน ความพร้อมของชุมชน และการให้ความร่วมมือกันทุกฝ่าย นอกจากนี้บทบาทดังกล่าวแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนยังต้องทำงานเป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน เพื่อให้ การช่วยเหลืออบรม หรือเป็นวิทยากรบางเรื่องดี บุคลากรทุกคนในโรงเรียนเป็นผู้ทำหาประชาสัมพันธ์ให้งานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนสัมฤทธิ์ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวกระตุ้นและผู้รับผิดชอบโดยตรง^{๔๕}

สรุปได้ว่า ทั้งบทบาทและสถานภาพของโรงเรียนมัธยมเขตนครบุรี ที่มีการติดต่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยให้นักเรียนเป็นสื่อกลาง เช่น การจัดประชุมกับผู้ปกครอง และให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางศาสนา เพื่อทำให้นักเรียนได้สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ดีต้องเกิด สิ่งเหล่านี้ เช่น

(๑) นโยบายของโรงเรียน ถ้าหากเป็นแบบ“เปิดประตู”ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็จะเป็นสิ่งที่ดี และหากเป็นแบบ “ปิดประตู”ความสัมพันธ์จะเป็นไปในทิศทางลบ

(๒) ความร่วมมือของบุคคลภายใน โรงเรียนไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารครู เจ้าหน้าที่ ตลอดจนนักเรียน

(๓) ความพร้อมของโรงเรียนทางด้านอาคารสถานที่ และเครื่องอำนวยความสะดวกและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับชุมชน

^{๔๔} ละออ เกษสุวรรณ, สภาพและปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๕, กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔, หน้า ๓๐.

^{๔๕} จุมพล กังโสม, รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของโรงเรียนเอ, กรุงเทพมหานคร: เจริญผล, ๒๕๔๔, หน้า ๑๕.

(๔) ความพร้อมของชุมชน ซึ่งต้องพร้อมที่จะให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดเห็นอื่นๆ และให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนให้มากกว่านี้

๔. ด้านการประเมินผล

การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นหนึ่งของกระบวนการบริหาร เมื่อดำเนินการตามแผนและโครงการหรือก่อนดำเนินการแล้ว ผู้บริหารต้องจัดให้มีการประเมินผล เพื่อทราบความเป็นไปได้ของแผนโครงการ การดำเนินงานเป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งการประเมินบุคคลที่ปฏิบัติด้วยว่ามีความรับผิดชอบงานแค่ไหน อย่างไร โดยเฉพาะในวงการธุรกิจอุตสาหกรรม การประเมินผลการปฏิบัติงานจะเผยให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องตัวบุคคลเป็นราย ๆ ไปดัง เช่น

ดักลาส แม็กเกรเกอร์ กล่าวถึงการประเมินผลว่า การประเมินผลการปฏิบัติโดยส่วนใหญ่จะถูกมองว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการบริหารงานบุคคล แต่ถูกนำมาใช้ในยุคประสพการณ์ด้านการบริหารแล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ การจัดการเป็นเหตุชัดเจนที่ทำให้แต่ละบุคคลนำความพยายามของเขาไปสู่เป้าหมายขององค์การฝ่ายบริหารจะต้องบอกให้พวกเขารู้ว่าต้องทำอะไร และจะต้องวินิจฉัยว่า เขาทำได้ดีแค่ไหน รวมไปถึงการให้รางวัลหรือลงโทษไปตามนั้น สอดคล้องกัน^{๔๖}

โจเซฟ ฟุคตี ได้สรุปสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลปฏิบัติงานว่า

๑. กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน
๒. นำผลการปฏิบัติงานจริงมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้
๓. ตรวจสอบหาจุดเด่น
๔. กำหนดแผนการเอาชนะจุดอ่อนนั้น

ที่กล่าวมาเป็นแนวทางการประเมินผลการปฏิบัติการแนวใหม่^{๔๗} ในการธุรกิจอุตสาหกรรมโดยจะเน้นถึงผลการประเมินผลว่า จะชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของคนที่ปฏิบัติงานนั้นๆ^{๔๘}

^{๔๖} ดักลาส แม็กเกรเกอร์ อ้างใน เรืองศักดิ์ ปานเจริญ, หลักการและเทคนิคการประเมินผลงาน กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

^{๔๗} โจเซฟ ฟุคตี อ้างใน เรืองศักดิ์ ปานเจริญ, หลักการและเทคนิคการประเมินผลงาน, กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

พนัน หันนาคินทร์ กล่าวถึง การประเมินผลงานว่าการประเมินผล หมายถึงการนำเอา ผลงานที่ได้รับมาจากในหน่วยต่างๆ มาประมวลกันเข้า เพื่อวิเคราะห์และสรุปว่า งานที่ได้รับการกระทำไปในแต่ละหน่วยงานนั้น ได้ผลสมความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่^{๔๔}

ภิญโญ สาร กล่าวถึงการประเมินผลว่า การประเมินผลงานเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันไป ไม่ขาดสายมีความจำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกชนิด วัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินผลงานคือ การตรวจสอบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้น ใน ประเมินผลงานต้องเอาวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของงานมาเป็นบรรทัดฐาน จากความหมาย ดังกล่าว การประเมินผลต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ^{๔๕}

สุรพล บัวพิมพ์ กล่าวว่า ระหว่างการปฏิบัติงานตามแผนผู้รับผิดชอบหรืออนุกรรมการ ประเมินจะต้องดำเนินการตามระยะเลา และรูปแบบที่กำหนดไว้ การประเมินผลจะมี ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ และเมื่อสิ้นสุดแผนหรือโครงการ ถ้าเป็นแผนพัฒนาจะประเมินผลครึ่ง แผน และเมื่อสิ้นสุดแผนการประเมินผลระหว่างปฏิบัติหรือครึ่งแผนจะช่วยให้มีการปรับปรุงแผน หากมีปัญหาข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการประเมินผลจะนำไปเป็นข้อมูลป้อนเข้าในการจัดทำแผนไป ต่อไปหรือช่วงต่อไป^{๔๖}

อุทัย บุญประเสริฐ ให้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลว่าการประเมิน กระบวนการทำงานอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสลับซับซ้อนเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อ ก้องค์ประกอบสำคัญ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานโครงการหนึ่ง และ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อค้นหาความหมายก้าวไกลไปถึงรูปหารดีค่าประมาณค่าว่าเป็นอย่าไร มากน้อยแค่ไหน ดีหรือไม่ดีเพียงไร เมื่อเทียบกับเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งที่กำหนดขึ้น ข้อมูลที่ได้ รับประทานต้องใช้ในการประเมินค่าแล้วเสนอเป็นรายงานเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจต่อไป^{๔๗}

^{๔๔} พนัน หันนาคินทร์,หลักการบริหารโรงเรียน,กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๘,หน้า๕๔.

^{๔๕} ภิญโญ สาร,หลักการบริหารการศึกษา,กรุงเทพมหานคร:องค์การคำคุณฐา,๒๕๔๘, หน้า ๒๒๓.

^{๔๖}สุรพล บัวพิมพ์,เอกสารประกอบการสอน วิชาการวางแผนการศึกษา,เชียงใหม่ :ภาควิชาบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน้า ๑๑

^{๔๗} อุทัย บุญประเสริฐ อ่างในสปช,การวางแผนการศึกษา,กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย,๒๕๔๘,หน้า๕.

๑). รูปแบบของการประเมินผล

ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือประเมินโครงการไว้หลายแนวทาง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการประเมินผลที่กล่าวมา เป็นรูปแบบที่ได้รับความสนใจในปัจจุบัน ครอบคลุมความหมายของการประเมินผล

สตัฟ เฟลปป์ เขาให้ความหมาย การประเมินแบบชิป เป็นการประเมินเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินการโครงการต่างๆ การประเมินแบบชิปประกอบด้วย การประเมิน ๔ อย่าง คือ^{๕๒}

๑. การประเมินสภาวะแวดล้อม หรือบริบท เป็นการประเมินความต้องการและความจำเป็นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการศึกษา ตลอดจนศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคทั้งในและนอกระบบสังคมปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทาง และวัตถุประสงค์ของโครงการ

๒. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ทั้งในด้านกำลังคน วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนระบบการบริหารระบบการจัดวิเคราะห์หาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดกับทรัพยากรที่มีอยู่ และเป็นทางเลือกที่มีโอกาสทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการได้มากที่สุด

๓. การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินดำเนินงาน เมื่อนำโครงการวางแผนไว้ไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าเป็นการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

๔. การประเมินผลผลิตหรือผลงาน เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่า โครงการนี้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยพิจารณาว่าผลที่ได้รับบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยพิจารณาว่าผลที่ได้รับบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือดูว่าผลจากโครงการคุ้มค่าหรือไม่

จากขั้นตอนการประเมินผลทั้ง ๔ ข้อ อาจสรุปได้ว่า ข้อ ๑ และ ๒ เป็นการประเมินเพื่อวางแผนโครงการ การประเมินในข้อ ๓ เป็นการประเมินขณะดำเนินการตามแผนโครงการและข้อ ๔. เป็นการประเมินผลผลิตหรือหลังการดำเนินการ

^{๕๒}สตัฟ เฟลปป์ อ้างใน สมบูรณ์ ชิตพงศ์และคณะ, เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง เทคนิคการประเมินโครงการ, สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๕, หน้า ๕๐.

จากแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารที่กล่าวมานั้น พบว่า กระบวนการบริหารเป็นกิจกรรมหรือเครื่องมืออย่างหนึ่งของนักบริหารที่พยายามจะบริหารงานที่รับผิดชอบ ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ การใช้เทคนิควิธีการความยืดหยุ่นในการบริหารตลอดทักษะของผู้บริหารเป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะช่วยให้การบริหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การปรับแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของหน่วยงานก็เป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง และโดยเฉพาะการบริหารจะเกี่ยวข้องกับคน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งจะทำให้ทุกคนในหน่วยงานได้มีส่วนในการจัดทำแผนด้วย จะทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน มักมีคำกล่าวว่าบทบาทผู้บริหารจริงๆ นั้นคือ การจัดทำแผนและการติดตาม กำกับ ควบคุม การดำเนินการตามแผนเท่านั้น

จากระบวนการบริหารงานตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ ๔ ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การดำเนินการตามแผน และการประเมินผลนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของกระบวนการวางแผนด้วยและมุ่งเน้นการใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งผู้รับผิดชอบมากที่สุดคือ ผู้บริหาร โรงเรียน ในการกำหนดทิศทางการวางแผนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาต่อไป

จากแนวคิดหรือทัศนะในการประเมินผลดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ด้านการประเมินผลส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมก่อนและหลังการ โดยมีการจัดประชุมเพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรค ดำเนินงานแล้ว ประเมินผลตามตัวชี้วัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงาน โดยมี ๓ การประเมินผล เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือการตัดสินใจในการดำเนินงานต่อไป ถ้าให้ดีผู้บริหาร และคณาจารย์ต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องทุกระยะของการดำเนินงาน เพราะว่าสามารถทำให้ผู้บริหารทราบผลการผลการดำเนินงานทุกระยะ ว่าเป็นอย่างไร ควรแก้ไขปรับปรุงในจุดไหนหรือตัดสินใจปรับปรุงแผน/โครงการอย่างไร

๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาบุคลากรเป็นการดำเนินการให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความสามารถ ปฏิบัติงานให้ได้ผลงานตามที่หน่วยงานต้องการหรือให้ได้ผลงานดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจมีการส่งเสริมด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ หรือส่งเสริมให้ครูมีวิธีในการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมสัมมนา การศึกษาต่อ การดูงานและการประชุมสัมมนาซึ่งมีผู้รู้ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

๑) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ อ้างถึงใน จารุรัตน์ มั่งกะโรทัย, เป็นผู้นำทฤษฎีจิตวิเคราะห์อธิบายถึงพัฒนาการทางจริยธรรม ฟรอยด์เห็นว่าทารกเกิดมาพร้อมกันกับสัญชาตญาณพื้นฐาน ๒ ประการ คือ สัญชาตญาณแห่งชีวิต (Eros) และสัญชาตญาณแห่งความตาย จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคคล ถือเป็นกระบวนการดำเนินงานให้บุคคลากร โดยเฉพาะบุคลากรครู ในสถานศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่หรือทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน ให้ประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูงขึ้นกว่าเดิม ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นนอกจากนี้การพัฒนาบุคลากรถือเป็นกระบวนการเสริมสร้างเพิ่มพูนทักษะ เพื่อประสบการณ์ มีทัศนคติต่ออาชีพครูที่ดี ส่งผลให้การปฏิบัติงานของครูในสภาพประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล (Thanatos) สัญชาตญาณพื้นฐานนี้เป็นแหล่งก่อให้เกิดพลังงานทางจิต ซึ่งจะกระจายกันทำงานในระบบ ของบุคลิกลักษณะ ๓ ระบบ คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) หน้าที่หลักของอิด คือการใช้พลังงานทางจิตเป็นระบบที่มีคิดตัวทารกมาตั้งแต่เกิดทำงานตามหลักการแสวงหาความสุข ขณะเดียวกันก็พยายามหลบหลีกสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ อีโก้ ทำหน้าที่ในการคิดและการวางแผนตอบสนองความต้องการของอิด และประสานการทำงานของอิด และซูเปอร์อีโก้ (Superego) เข้าด้วยกัน ซูเปอร์อีโก้ (Superego) เป็นระบบที่สามของบุคลิกลักษณะและเป็นระบบควบคุมจริยธรรม องค์กรบุคคล ช่วยให้เด็กควบคุมตนเองทางจริยธรรมและค่านิยมของสังคมได้ ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะหันมาทำตามอย่าง (Identify) พ่อแม่ รับเอาบุคลิกลักษณะบางอย่างของพ่อแม่มาเป็นตนเรียกว่า การทำตามอย่าง โดยกล่าวว่า จะสูญเสียความรัก (Anaclitic Identification) เกิดขึ้นในช่วงการพัฒนาอีโก้ ของทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ส่วนการทำตามอย่างผู้ก้าวร้าวเกิดขึ้นในช่วงการพัฒนาซูเปอร์อีโก้ (Superego) ในเด็กชายเท่านั้นการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ จะพบว่าในการปลูกฝังจริยธรรมนั้น ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์และในการพัฒนาจริยธรรมไปในทางที่ดีได้นั้นจะต้องมีการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ซึ่งพ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมให้แก่ลูก^{๕๑}

^{๕๑} ซิกมันด์ ฟรอยด์ อ้างถึงใน จารุรัตน์ มั่งกะโรทัย, การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี, สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา, กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พื้นฐานการศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, (๒๕๔๔), : ๑๑-๑๒, หน้า ๘.

๒) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิส ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานของทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา ทำให้ทราบว่าความคิดและสติปัญญาของบุคคลมีการเจริญตามลำดับขั้นการพัฒนา เมื่อใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการแบ่งลำดับขั้น และเขาสังเกตพบว่า จริยธรรมจะแฝงอยู่ในพฤติกรรมและกฎเกณฑ์การเล่นของเด็กตลอดเวลาเพียเจต์วัดพัฒนาการทางจริยธรรมโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อคำถามของเขาจะเกี่ยวกับสถานการณ์คู่ (Story Pair) ที่กำหนดขึ้นในสถานการณ์คู่หนึ่งจะเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกันเว้นแต่รูปการของปัญหาที่ตามมาจะแตกต่างกันในเรื่องความตั้งใจหรือแรงจูงใจ ดังตัวอย่าง เช่น เด็กชายคนหนึ่งทำแก้วแตก ๑๕ ใบ โดยไม่ได้เจตนา ขณะที่เปิดประตูเข้ามาเพื่อที่จะรับประทานอาหาร ส่วนอีกคนทำแก้วแตกอีก ๑ ใบ ขณะที่ป็นขึ้นไปหยิบขวดแยมแล้วตั้งคำถามว่า “ใครทำผิดมากกว่ากัน ถ้าเป็นพ่อ เธอควรดีใจมากที่สุด” จากคำตอบเหล่านี้ เพียเจต์นำมาพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ ตั้งไว้ ๖ เกณฑ์ ดังนี้

๑. การตัดสินใจจากเจตนาการกระทำ (Intentionality in Judgment) เด็กเล็กมีแนวโน้มที่จะตัดสินกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดี โดยตัดสินจากปริมาณที่เกิดขึ้น แต่เด็กโตจะตัดสินจากความตั้งใจหรือเจตนากระทำของบุคคลนั้น

๒. การตัดสินใจเกี่ยวโยงจากผู้อื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำถูกผิดจากความเชื่อว่าคนอื่นก็คิดเช่นเดียวกันและเชื่อว่าความเห็นผู้ใหญ่ย่อมถูกเสมอ

๓. ความไม่เกี่ยวข้องกับบทลงโทษ (Independence of Sanction) เด็กเล็กมักจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดี เพราะจะทำให้ถูกลงโทษ ส่วนเด็กโตจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีเพราะสิ่งนั้นไปขัดกับกฎเกณฑ์และจะเกิดอันตรายกับบุคคลอื่น

๔. การใช้ระบบตาต่อตา (Use of Reciprocity) ในเด็กเล็กมักจะไม่ใช่ระบบตาต่อตาในการพิจารณาตัดสินบุคคลแต่ในเด็กโตจะใช้บ่อย

๕. การใช้การลงโทษเพื่อสั่งบาปและตติ (Use of Punishment as Pestirition and Reform) ในเด็กเล็กจะสนับสนุนให้มีการลงโทษอย่างหนักเพื่อตตินิสัยผู้กระทำผิด ส่วนเด็กโตจะมีความคิดเช่นนั้นน้อยลง

๖. การยึดหลักธรรมชาติ (Naturalist Views of Misfortune) โดยมีความคิดว่าถูกพระเจ้าลงโทษ

ประสาท อิศรปริดา หลังจากที่เคยเจ้ท์ แบ่งชั้นพัฒนาการทางจริยธรรมแล้ว เขาพบว่า กระบวนการที่ทำให้เด็กเปลี่ยนแปลง พัฒนาเกิดจากการพัฒนาทางความคิดความเข้าใจ (Cognitive Development)) ๔ ชั้นใหญ่ๆคือ

๑. ขั้นการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) อายุประมาณ 0-๒ปี

๒. ขั้นการคิดแบบเหตุผล (Preoperational Stage) อายุประมาณ ๒-๗ ปี

๓. ขั้นการคิดแบบเหตุ ผลเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อายุประมาณ ๗-๑๑ ปี ขึ้นไป

๔. ขั้นการคิดแบบเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage) อายุประมาณ ๑๑ ปีขึ้นไป

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีเพียเจ้ท์ พบว่า จริยธรรมไม่ได้เกิดขึ้นกับเฉพาะ บุคคลเท่านั้น ยังรวมไปถึงสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกที่กำหนดกฎเกณฑ์ให้กับสังคม ทำให้เด็กจะต้องเคารพและทำตามกฎเกณฑ์นั้นๆ ซึ่งจะมีการพัฒนาตามอายุและสติปัญญา เริ่มจากอายุน้อยจะมีการพัฒนาสติปัญญาและจริยธรรมในระดับน้อย บุคคลที่มีอายุมากขึ้นก็จะมีการพัฒนาสติปัญญาทางจริยธรรมมากขึ้นด้วย^{๔๔}

๓) พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ในเรื่องระดับพัฒนาการทางจริยธรรมในทางจิตวิทยา มีนักจิตวิทยาที่เสนอทฤษฎี เพื่อทำความเข้าใจบุคลิกภาพของบุคคลที่สำคัญ คือ Lawrence Kohlberg (๑๙๒๗-๑๙๘๗) ทั้งนี้ โคลเบอร์ก เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของ โครงสร้างทางความคิดความ เข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น โคลเบอร์ก ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็ก จะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ ๑๐ ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ ๑๑-๒๕ ปี การใช้เหตุผล เพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิต จของ บุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยเฉพาะ แต่ เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

^{๔๔} เพียเจ้ท์ อ้างถึงใน พระประเสริฐ จักรป้า, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงวันที่ ๓ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, วิจัยอิสระ พุทธศาสตร์บัณฑิต, (สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพือาเจต์ แต่ได้ปรับปรุงวิธีวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมและได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไปจากสหรัฐอเมริกา โคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบ แบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรมจะต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษ โดยสร้างสถานการณ์จำลองสมมติปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” “ผิด” “ควรทำ” หรือ “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบ เกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้พฤติกรรมในเรื่องคำนิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึดจากการวิเคราะห์คำตอบของผู้ตอบวัยต่าง ๆ โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด ๖ ขั้น ดังนี้

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional Level) ระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครูหรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษ พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ โดยบุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเองกำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จะ ในเด็ก ๒-๑๐ ปี โดยได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ การถูกลงโทษและการเชื่อ (Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจเหนือตนโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ตนถูกลงโทษ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ เพราะกลัวความเจ็บปวด ยอมทำตามผู้ใหญ่ เพราะมีอำนาจทางกายเหนือตน ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation) ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญของการได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุหรือการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการผลประโยชน์สิ่งตอบแทน รางวัล และสิ่งแลกเปลี่ยน เป็นสิ่งตอบแทน ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตาม

กฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราอยากได้ของตอบแทน ๑
รางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น
พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่มักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับ
“ถ้าเธอทำให้ฉัน ฉันจะให้

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการ
จริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดา กลุ่มที่ตน
เป็นสมาชิกหรือของชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิด เพราะกลัวว่าตนจะไม่เป็นที่ยอมรับ
ของผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความ
จงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม

โดยบุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ตามความคาดหวัง
ครอบครัวและสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตาม
กฎเกณฑ์ของสังคมโดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่น ๑๐-๑๖ ปี โคลเบิร์กแบ่ง
พัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal
on ordance of “Good boy , nice girl” Orientation) บุคคลจะใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ใช้เหตุผล
เลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับโดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ชื่นชมและยอมรับของเพื่อน ไม่เป็นตัวของตัวเอง
คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธภาพที่ดี พบในวัยรุ่นอายุ ๑๐-๑๕ ปี
ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ การช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้เขาพอใจ
และยกย่องชมเชย ทำให้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของ
โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความ
คาดหวังของบิดา มารดาหรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่น
ชอบและยอมรับ หรือไม่ประพฤติดีเพราะเกรงว่าพ่อแม่จะเสียใจ

ขั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ (“Law-and-order” Orientation) จะใช้หลักทำตาม
หน้าที่ของสังคม โดยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่ง
สังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมเพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ในสังคม พบในอายุ ๑๓-๑๖ ปี ขั้นนี้
แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหน้าที่ของสังคม โดยบุคคลรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของเขาในฐานะเป็น
หน่วยหนึ่งของสังคมนั้น จึงมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้ หรือคาดหมายไว้

เหตุผลทางจริยธรรมในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมี กฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับ กฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์ สังคม (Post - Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ ๒๐ ปี ขึ้นไป ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตาม คัดลึกลง “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือ

กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก กฎเกณฑ์ กฎหมาย ควรจะตั้งบนหลักความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก ทำให้บุคคลคัดลึกลงข้อขัดแย้งของตนเองโดยให้ ความคิดใคร่ครวญอาศัยค่านิยมที่ตนเชื่อและยึดถือเป็นเครื่องช่วยในการคัดลึกลง จะปฏิบัติตามสิ่งที่ สำคัญมากกว่าโดยมีกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจริยธรรมที่เป็นที่ ยอมรับทั่วไป โคลเบอร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๕ สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มากไม่ละเมิด สิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้เคารพการคัดลึกลงที่จะกระทำด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุม จากบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตาม ค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ ต่างๆเปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและ วัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามมาตรฐานของสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว โดยบุคคลเห็นความสำคัญของคนหมู่มากจึงไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีได้ ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ พฤติกรรมที่ถูกต้องจะต้องเป็นไปตามค่านิยมส่วนตัว ผสมผสานกับมาตรฐานซึ่งได้รับการตรวจสอบและยอมรับจากสังคม

ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ใน สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคล ก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม ได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบว่าสิ่งไหนผิดและสิ่ง ไหนถูกในขั้นนี้การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึง ประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เลือกตัดสินใจที่จะกระทำโดยยอมรับความดีที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงความถูกต้องยุติธรรมยอมรับในคุณค่า ความเป็นมนุษย์ มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยืดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรม และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล สะอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา

ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” และ “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

ตารางที่ ๒.๓ แสดงขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ ๑ บุคคลใช้เกณฑ์ทางจริยธรรม โดยยึดหลักการหลบหลีก การลงโทษ การเชื่อฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ (๒-๙ ปี)	(๑) ระดับก่อนเกณฑ์ (๒-๑๐ ปี)
ขั้นที่ ๒ บุคคลใช้หลักเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนหรือการแสวงหารางวัล เป็นระดับจริยธรรมตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม (๙-๑๐ ปี)	
ขั้นที่ ๓ บุคคลทำตามความคาดหวังและการยอมรับในสังคม ยึดหลักการทำตามที่คุณอื่นเห็นชอบ (๑๐-๑๓ ปี)	(๒) ระดับทางกฎหมาย (๑๐-๑๖ ปี)
ขั้นที่ ๔ บุคคลยึดกฎและระเบียบ การทำตามหน้าที่ เป็นหลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม เป็นระดับจริยธรรมตามวิจรรณญาณ หรือระดับเหนือกฎหมายของสังคม (๑๓-๑๖ ปี)	
ขั้นที่ ๕ บุคคลยึดหลักสัญญาประชาคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (๑๖ ปีขึ้นไป)	
ขั้นที่ ๖ บุคคลยึดหลักการคุณธรรม อุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	(๓) ระดับเหนือกฎหมาย

โคลเบิร์ต เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น โคลเบิร์ต ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดอายุ ๑๐ ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ ๑๑-๒๕ ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

บ่อเกิดของเหตุผลเชิงจริยธรรมได้มาจากการพัฒนาการทางความคิด ในขณะที่เด็กได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เราได้เข้ากลุ่มทางสังคมประเภทต่างๆ จะช่วยให้ผู้ที่มีความสามารถได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่น อันจะช่วยให้เขาพัฒนาทางจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นไปได้รวดเร็ว โคลเบิร์ต เชื่อว่า การพัฒนาทางจริยธรรมนั้นมิใช่การรับความรู้จากการพร่ำสอนของผู้อื่น โดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้อื่นด้วยรวมทั้งข้อเรียกร้องและกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่างๆ ที่อาจจะขัดแย้งกัน แต่ในขณะเดียวกันก็ผลักดันให้พัฒนาไปตามขั้นตอน ในทิศทางเดียวกันเสมอ ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม

ส่วนการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น โคลเบิร์ต เชื่อว่าเป็นไปตามนั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านแต่ละขั้นไปจนถึงขั้นที่หก บุคคลจะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการใช้เหตุผลในขั้นสูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าอยู่ก่อนแล้ว และต่อมาบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าๆ ได้ดีขึ้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในขั้นที่สูงต่อไปมีมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงทุกทีจนถูกทิ้งไปในที่สุด นอกจากนั้นมนุษย์ทุกคนก็ไม่จำเป็นต้องพัฒนาทางจริยธรรม ไปถึงขั้นสุดท้ายแต่อาจจะหยุดชะงักที่ขั้นใดขั้นหนึ่งที่ต่ำกว่าได้ โคลเบิร์ต พบว่า ผู้ใหญ่ส่วนมากจะพัฒนาการถึงขั้นที่ ๔ เท่านั้น^{๔๕}

๔. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ ๖-๖๐ ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้

^{๔๕}โคลเบิร์ต, อังถึงโน, สุรางค์ ไคว้ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๔๘).

นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีด้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งด้นไม้จริยธรรม ออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

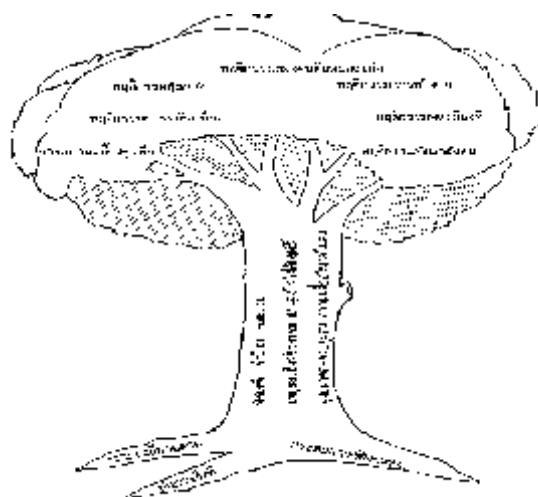
ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนด้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมื่อพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำด้นของด้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน คือ

- ๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม
- ๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- ๓) ความเชื่ออำนาจในตน
- ๔) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- ๕) ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของด้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้าน คือ

- ๑) สติปัญญา
- ๒) ประสพการณ์ทางสังคม
- ๓) สุขภาพจิต

ภาพที่ ๒.๔ ทฤษฎีด้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำดับของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำดับของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง ๕ ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้ โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุ มกัปปจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่าพัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือ ผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผลไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแปลกเปลี่ยนผ ประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคมได้

ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลา การกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ได้กระทำเสมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เสมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิและเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้วก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้^{๕๖}

^{๕๖} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, อ้างถึงใน วิเชียร ธรรมาร, ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย: การวิจัยและการประยุกต์, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖, หน้า ๒๓-๒๕.

บันดรา (Bandura) ได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง เขามีความคิดว่า การเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต การเลียนแบบ และการเอาอย่างแบบ บันดราเชื่อว่าความสำคัญของการเรียนรู้ คือ กระบวนการเลียนแบบพฤติกรรมผู้อื่น หรือพิจารณา การกระทำของผู้อื่นแล้วสังเกตผลกรรมที่ตามมา การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ การตัดสินใจนี้เกิดจาก การเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และตัวแบบเป็นสำคัญ^{๔๖}

สรุป จาก ทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า ทฤษฎีทางจริยธรรมที่กล่าวมา เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมและสังคมเป็นหลักการพัฒนาจริยธรรมเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตใจตัดสินใจได้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ การพัฒนาขั้นต่อไปเป็นการพัฒนาจริยธรรมจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยการสังเกต การเลียนแบบ และการพัฒนา จริยธรรมขั้นสุดท้ายคือ การพัฒนาจริยธรรมสติปัญญา ซึ่งขึ้นอยู่กับความฉลาดของแต่ละบุคคล ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลาการบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูล เพื่อใช้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ งานวิจัยในประเทศ

จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้ทำการวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างควมดีมีคุณธรรมโดยพิจารณาจาก ๓ ประเด็นหลักคือ คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์และวิธีคัดสรรคน ครอบครัวชุมชนมีคุณธรรมและเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมให้กับ น ครอบครัวชุมชนได้ใช้วิธีการศึกษาภาคสนามโดยการสนทนากลุ่มในระดับชุมชนและระดับจังหวัดของ ๓ จังหวัดคือ จังหวัดฉะเชิงเทรา เพชรบุรี และพิษณุโลกผลการวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมความดี มีคุณธรรมในระดับบุคคลคือการพัฒนาดตนเองตามแนวไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเราเป็นตัวอย่างที่ดี พ่อแม่ทำตนเป็นต้นแบบที่ดี ให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง สร้างครอบครัวให้อบอุ่นเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อต่อกัน การอบรมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ ปลูกฝังให้เด็กรู้จักเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญเพื่อให้เด็กซึมซับความดีงาม ครูเป็นแบบอย่างและเอนคุณธรรมจริยธรรม ร่วมมือส่งเสริมและพัฒนาคนดี เช่นการยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรมนำมาเป็นต้นแบบของชุมชนสังคมให้

^{๔๖} บันดรา, อ้างถึงใน ส่วน สายยศ และอังคณา สายยศ, การวัดด้านจิตพิสัย, กรุงเทพฯ:สุวีริยาสาส์น, (๒๕๔๓), หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง กิจกรรมกับวัดเพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ฝึกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึกความดีให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ใช้วัดเป็นศูนย์การพัฒนา คุณธรรมความดีใช้กิจกรรมทางศาสนาช่วยสอนให้ชนบทรอบนิคมประเพณีดั้งเดิมช่วยกล่อมเกลา จากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัด ธรรมชาติท้องถิ่น ในระดับครอบครัว พ่อแม่ เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจกันเข้าใจถึงความแตกต่าง รู้จักปรับตัวเข้าหากัน มีความอดทนในการเลี้ยง ลูกให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้งด้านการศึกษา และการเป็นคนดี มีกิจกรรมที่สมาชิกทั้งครอบครัว ร่วมกัน เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น สังคมมีการประกาศยกย่องครอบครัวที่ปฏิบัติได้เหมาะสม เช่น แม่ ดีเด่น พ่อดีเด่นลูกกตัญญู ระดับชุมชนคนในชุมชนทุกระดับต้องเป็นแบบอย่างที่ดีส ร่วมมือในการสร้างคนดี สังคมดีจากบ้าน วัด โรงเรียนยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชนสร้าง ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน สร้างครอบครัวที่ดี สร้างอาชีพที่มั่นคงในชุมชนสร้างการมี ส่วนร่วมของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคมให้เพิ่มมากขึ้น^{๕๘}

พจนีย์ แฝงศรีสาร ได้ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนปิ่นสร้อยแยดส่ววิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดย การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเ มัชธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ และคณะกรรมการดำเนิน นจำนวน ๖ คน โดยใช้ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ จำนวน ๓๑๖ คน เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบ สัมภาษณ์และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบ มาตรฐานพบว่า ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนมีการกำหนดนโยบายชัดเจนมาก ังสอดคล้องกับ หลักการเหตุผลและวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีดำเนินการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน นั้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ในด้านปัจจัยนำเข้า โรงเรียนมีการจัดทำแผนกา: ดำเนินงาน โครงการชัดเจนต่อเนื่องตามธรรมนูญของโรงเรียน มีงบประมาณแ นครู ดำเนินงานอย่างเพียงพอและได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองทุกปี ในด้านกระบวนการ โรงเรียน มีการวางแผนก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานอย่างเหมาะสมกิจกรรมที่จัดในโครงการ ได้เปิดโอกาสให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานและมีการประสานงานกับบุคคล องค์กรภายนอก

^{๕๘} จุมพล พูลภัทรชีวิน, การวิจัยกระบวนการสร้างความดี มีคุณธรรม, (เอกสารอัดสำเนา), นายถวัลย์ บัวสละ, ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม, (๒๕๔๘).

๔๘ ทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอ และในด้านผลผลิต นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมระดับมาก และเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี รูปแบบของกิจกรรม ในโครงการมีความเหมาะสม วิทยากรสามารถบรรยายได้ชัดเจนมีความน่าสนใจ สนุกสนาน พร้อมกับสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม สามารถพัฒนาจิตใจของนักเรียนให้ดีขึ้น ส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ คือ การได้รับฟังข้อคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน^{๕๕}

ประสิทธิ์ นวลศรี ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนหัวหินวิทยาคม พบว่า ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนทุกคนต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม จัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรตินักเรียน ประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนและโรงเรียนมีคณะกรรมการกำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินกิจกรรม สรุปผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จัดการอบรมให้ความรู้ด้านเทคนิค การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ครูผู้สอนสร้างความตระหนักให้แก่นักเรียนทราบถึงคุณค่า และประโยชน์ของคุณธรรม จริยธรรมที่มีต่อตนเองและส่วนรวม^{๖๐}

สมเดช ใจหวัง ได้ศึกษาค้นคว้าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนบ้านไทยอำเภอ ไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินการ ๓ กิจกรรม คือ ๑. กิจกรรมการสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียน กิจกรรม หรือเนื้อหา ๒. กิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงเช่น การอบรมหน้าเสาธง ๓. กิจกรรมการบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนจัดบรรยายสภาพแวดล้อมในโรงเรียนหรือร่วมกับชุมชน กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีความมั่นใจในการให้คุณธรรมจริยธรรมให้แก่ตนเองทำให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ให้แก่ตนเอง แต่ยังมีกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่ง

^{๕๕} พงนิยั แ่งศรีสาร, การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนปิ่นสรวงยเขลาลัยวิทยาลย์ อำเภอเมืองเชียงใหม่, (การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), (๒๕๕๗).

^{๖๐} ประสิทธิ์ นวลศรี, แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนหัวหินวิทยาคม, (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).

ที่ยังขาดความรับผิดชอบ ต้องส่งเสริมด้วยการอบรมหน้าเสาธง เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเป็นกรณีพิเศษ^{๖๑}

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ ได้รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่จัดหมั่นเวียนทั้งปีส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา และวันสำคัญตามคตินิยมของชาติ เช่นการทำบุญบวชในวันหนึ่งของสัปดาห์ ถรนิมิตต์พระมาเป็นองค์บรรยายธรรม กิจกรรมวันสำคัญกิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียนมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทในกีฬา มีการเตรียมการของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ในกิจกรรมนี้หากโรงเรียนเข้าใจนักเรียนจะมีโอกาสพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกือบทุกด้าน นอกจากนี้การปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมยังสามารถทำได้ดี ในช่วงเวลากิจกรรมหน้าเสาธงการประกาศความดี ความไม่ดี การแก้พฤติกรรมโรงเรียนกระทำในช่วงเวลานี้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมใหม่ในการสร้างเสริมนักเรียนเปิดหูตาคความดี โครงการเด็กดี โครงการของหายได้คืน โครงการพบพระชำระใจ เป็นต้นส่วนการเรียนรู้นี้ในห้องเรียน การอบรมคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในลักษณะ ว่ากล่าวสั่งสอน แทรกเข้าไปในเวลาการสอน หรือเวลาที่พบเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การไม่ส่งการบ้าน ไม่นำหนังสือมาเรียนคุยกันในขณะที่ครูสอน โดยครูส่วนใหญ่เอาใจใส่กับพฤติกรรมนักเรียนที่ไม่เหมาะสมประสานกับผู้ปกครอง โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่นำเอาขบวนการการเรียนรู้ที่ใช้การพัฒนาตัวหรือพัฒนาสมองเป็นฐานมาใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม^{๖๒}

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขาภิรมย์ ได้รายงานการสังเคราะห์งานการวิจัยคุณลักษณะ และ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมของประเทศต่างๆ เพื่อศึกษาว่าภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ข ง ๑๐ ประเทศ เกี่ยวกับคุณลักษณะร่วมคุณลักษณะเฉพาะ และกระบวนการของแต่ละประเทศ ในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนประเทศในเอเชีย ครอบคลุมถ่ายทอดคำสอนจากศาสนา ลัทธิ และความเชื่อต่างๆ ผ่านพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่สู่ลูกหลาน ที่ช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะเด่นชัดมากโดยเฉพาะเรื่องเคารพในผู้อาวุโส ความอ่อนน้อม ความกตัญญู ส่วนในประเทศยุโรปอเมริกาเหนือหล่อหลอมคุณลักษณะ

^{๖๑} สมเดช ใจหวัง, “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนไทย อำเภอ ไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ” (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๐-๑๔๒.

^{๖๒} **ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ**, รายงานการประเมินการจัดการการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๖.

การช่วยเหลือตนเอง ความมีระเบียบวินัย ส่วนการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมผ่านสถาบันการศึกษา บางประเทศมีทั้งการจัดสอนเป็นรายวิชา ด้านศาสนาโดยตรง หรือวิชาอื่น ที่มีเป้าหมายลด คุณลักษณะที่พึงประสงค์ส่วนประเทศที่มีประชากรนับถือหลายศาสนา จะสอนวิชาว่าด้วยการเป็น พลเมืองดี วิชาปรัชญาชีวิตแต่พบว่าการเรียนการสอนที่สำคัญและได้ผลดีหลายประเทศ ได้แก่ การ สอนผ่านกระบวนการกิจกรรมที่เชื่อมโยงชีวิตจริง สิ่งรอบข้าง และ สภาพแวดล้อมการสอนให้เกิด วิเคราะห์รู้จักเหตุและผลการยอมรับความแตกต่าง การเคารพในสิทธิผู้อื่น เป็นต้น^{๖๓}

ปรีชาธิโยธา ได้ศึกษา การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น โดยใช้โครงการพัฒนาจิตในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยะโฮรี จังหวัดมหาสารคาม หลังจากมีการดำเนินกิจกรรมทั้ง ๒ ด้าน คือการฟังธรรมสวนะ ทุกวันพระ และการฝึกอบรมพัฒนาจิตตามโครงการพัฒนาจิตแล้ว ทำให้กลุ่มผู้ร่วมศึกษาได้มี ความรู้ ความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรม ด้านการมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง การมี เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวมและการประหยัดอดออมมากยิ่งขึ้น^{๖๔}

ปิยะนันท์ ภิรมณ์ไกรตัก ได้วิจัยเรื่องการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โร มัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี พบว่าการบริหารโรงเรียนส่งเสริมจริยธรรมมาก และมีปัญหาระดับปานกลาง ที่มีปัญหามาก คือ

๑. ผู้บริหารให้ความสนใจ ด้านการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนน้อยกว่าด้านการ เรียน การสอนและขาดงบประมาณ ในการดำเนินการงานส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

๒. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม โรงเรียนดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อ ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับมาก มีปัญหาระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามาก ว่าประเด็นอื่น คือสถานที่สำหรับฝึกจริยธรรมขาดความเหมาะสม

๓. ด้านการสอนและการนิเทศโรงเรียนดำเนินการจัดการสอนและการนิเทศ การส่งเสริมจริยธรรม นักเรียนในระดับมาก มีปัญหาระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็น

^{๖๓}เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขาภิรมย์,รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง ประเทศไทย,๒๕๕๐).

^{๖๔}ปรีชาธิโยธา, การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ โครงการพัฒนาจิต ในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยะโฮรี จังหวัด มหาสารคาม, (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาลัษมหาสารคาม ๒๕๔๖) , หน้า ๑๑๕-๑๒๐.

อื่นคือ โรงเรียนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากเกินไป จนทำให้ครูละเลยการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน

๔. ด้านการจัดกิจกรรมโรงเรียนได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อการจริยธรรมนักเรียนในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็นอื่น คือการแก้ปัญหากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรมไม่ตรงประเด็น

๕. การประเมินผลด้านจริยธรรมโรงเรียนได้ดำเนินการประเมินผลทางจริยธรรมของนักเรียนในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดระบุว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ติดตามการประเมินผลด้านจริยธรรม โดยเน้นพฤติกรรมของนักเรียนระดับมาก สำหรับปัญหาการติดตามการประเมินผลด้านจริยธรรม ปรากฏว่าอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็นอื่นคือครูให้การดูแล กำกับ ติดตามพฤติกรรม ด้านจริยธรรมของนักเรียนไม่สม่ำเสมอและขาดข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ ด้านจริยธรรมของนักเรียน^{๖๕}

ทองคำ เกษจันทร์ วิจัยเรื่อง จริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีสภาพครอบครัวแตกต่างกัน มีจริยธรรมความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนที่บิดาหรือมารดาถึงแก่กรรม มีจริยธรรมด้านความมีวินัย ในตนเองต่ำกว่านักเรียนกลุ่มที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน กลุ่มที่บิดามารดาแยกกันอยู่ และกลุ่มที่บิดามารดาหย่าร้างกันตามลำดับ และนักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนกลุ่มที่มีผู้ปกครองมีการศึกษาระดับป. ถมศึกษา มีจริยธรรมด้านความมีวินัย ในตนเองสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ผู้ปกครองมีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา ปลายขึ้นไป^{๖๖}

^{๖๕} ปิยนันท์ ภิรมณ์ไกรศักดิ์, การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๖๖} ทองคำ เกษจันทร์, จริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จังหวัดบุรีรัมย์, บุรีรัมย์: ม.ป.ท., (๒๕๔๖).

สงกรานต์ เนินหาด ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหาร โรงเรียน ในทัศนะของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

๑. พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในทัศนะของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดนครปฐมทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ใน ระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับจากเล็กลงไปหาน้อย คือ ด้านความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชน ความเป็นผู้รู้จักบุคคล ความเป็นผู้รู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน และความเป็นผู้รู้จักเหตุ

๒. พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนะของครูชายและครู หญิงทั้งโดยภาพรวม และรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทุกด้าน

๓. พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในทัศนะ ประสพการณ์ในการทำงานต่ำกว่า ๑๐ ปี ๑๐-๒๐ ปี และ ๒๑ ปี ขึ้นไป ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทุกด้าน^{๖๗}

จากการที่ได้ศึกษางานการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น พบว่า การพัฒนานักเรียนให้ มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมนั้นเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษา ในกา สร้างความรู้ ความเข้าใจ ปลุกฝังเจตคติ ดังกล่าว ซึ่งผู้บริหารการศึกษาต้องตระหนัก และมีบทบาท สำคัญที่สุด จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณธรรม จะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นต้อง อาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่ายทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องมีส่วนร่วม^{๖๘} การกำหนดแนวทางส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณภาพอย่างชัดเจนผู้วิจัยใช้แนวคิดของ ปรีชา ริโยธา การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและ สมเดช ใจหวั่ง ได้ศึกษา ค้นคว้าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนบ้านไทย อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เหล่านี้ เป็นแนวทางในการศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารต้องกำหนดนโยบายการพัฒนา ให้เ นำไปปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนา ผู้เรียน การปฏิบัติเป็นแบบอย่างครูและบุคลากรในโรงเรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การมี ส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดจนให้มีการประเมินผลเพื่อการพัฒนา

^{๖๗} สงกรานต์ เนินหาด ,พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในทัศนะของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏ นครปฐม, (๒๕๔๗).

๒.๒.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

ชูเลอร์ วิจัยเรื่อง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้าน

การศึกษาในมหาวิทยาลัยมินเนโซตา ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการขาดการสื่อสาร ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมของประชาชน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในมหาวิทยาลัย การมีอิทธิพลต่อทิศทางการบริหารของมหาวิทยาลัย ปัญหาได้แก่ การเข้าร่วมในระดับพื้นฐาน การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจสถานการณ์ทั้งหมด การขาดข้อตกลงเกี่ยวกับการเข้าร่วมของประชาชน การขาดความจริงใจและความพยายามอย่างเท่าเทียมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่เหมาะสมซึ่งประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การสร้างแนวคิดให้กับทางการ การตัดสินใจด้านการเงิน การศึกษา และการเลือกคณะกรรมการสถานศึกษา^{๖๔}

แบร์ วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลทางจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านค

ประพฤติและสติปัญญา ของนักเรียนเกรด ๖ ในเมืองโอไอวา สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านความประพฤติจะลดลง และวุฒิภาวะทางด้านจริยธรรมจะเพิ่มมากขึ้นกับเด็กที่มีเขาปัญญสูง และมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม^{๖๕}

พอร์โก ได้พยายามอธิบายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ ้อง

นักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกการบัญชี คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามได้แก่ ท่านสอนจริยธได้หรือไม่ ประสบการณ์จากการฝึกงานส่งผลต่อนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างไรบ้าง สมาชิกภาพในด้านการครภาพประเภทกิตติมศักดิ์ทำให้การพัฒนา ธรรมเข้มแข็งหรือไม่ พฤติกรรมจริยธรรมสูงแสดงให้เห็นได้โดยการผ่านอาสาสมัครหรือผ่านกิจกรรมที่ปกครองนักศึกษาหรือ' โดยใช้เครื่องมือประเมินการตัดสินใจ การฝึกงาน และการอาสาสมัคร ผลการศึกษาพบว่าคำตอบจากเครื่องมือประเมินดังกล่าว และคำตอบจากแบบสอบถามควร จะใช้สารสนเทศ และข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ของนักศึกษา ดอุดมคติแล้วในการเรียนรู้สาเหตุของการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ นั้น นักศึกษาอยู่ในฐานะที่ดีกว่า

^{๖๔} Schuler, Barbana L. Citizen Participation in Educational Decision – Making, Dissertation Abstracts International, ๕๑ (๘) : ๕๕๕ – A : February ๑๙๙๐.

^{๖๕} แบร์ อ้างถึงใน สราวุธ ประกอบแสง, พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, เอกสารงานวิจัย ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, (๒๕๕๑).

ในการเตรียมสมาชิกในระดับสมัครเข้าใหม่ใน วิชาชีพที่ต้องการและให้รางวัลแก่อาชีพวิชาชีพ
ปัญหิมหาชน^{๖๐}

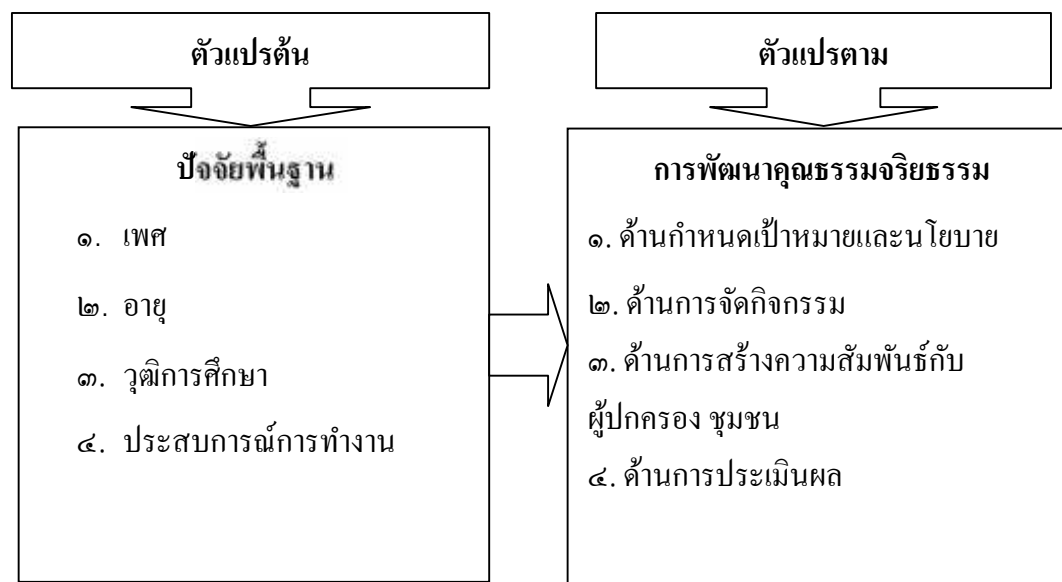
ไซ มิง ลี ได้ศึกษาเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความเข้าใจของนักเรียนในบรรยากาศคุณธรรม
ในโรงเรียน นักเรียน ๒,๓๐๑ คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่
๒ จาก ๔๘ โรงเรียนทั่วไต้หวันเข้าร่วมในการศึกษาล้างนี้ ผลการวิจัย พ ๑. เกี่ยวกับ
แบบสอบถาม SMAQ (ยุดิธรรม) อัตราส่วนย่อยสำหรับประเด็นคุณธรรมต่ำกว่า คะแนนเฉลี่ย
ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างครูนักเรียน อยู่เหนือคะแนนเฉลี่ย ๒. เกี่ยวกับแบบสอบถาม SCCP
(ความระมัดระวัง) คะแนนอยู่เหนือคะแนนเฉลี่ย อัตราส่วนย่อยสำหรับความเข้าใจในการทำ
การพของนักเรียนมีคะแนนสูงที่สุด ๓. ปัจจัยซึ่งได้รับผลกระทบบรรยากาศคุณธรรมอย่า
นัยสำคัญเป็นเขตโรงเรียนและจำนวนโฮมรูมต่อโรงเรียน ระดับการศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน
ประถมหรือโรงเรียนมัธยมตอนต้น) และเพศของนักเรียนนั้นคือโรงเรียนในไต้หวันตอนเหนือแ
กลางมีคะแนนสูงในเรื่องบรรยากาศมากกว่าในไต้หวันทางใต้และตะวันออกโรงเรียนเล็กมีคะแนน
สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และกลาง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีคะแนนสูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตอนต้น และนักเรียนหญิงมีคะแนนสูงกว่านักเรียนชาย^{๖๑}

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศ สรุปได้ว่า การพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม
สามารถทำประ โยชน์ให้แก่สังคมนั้นเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ
และปลูกฝังเจตคติ ดังกล่าว ซึ่งผู้บริหารการศึกษาต้องตระหนัก และมีบทบาทสำคัญที่สุด
การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณธรรม จะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือ
จากบุคลากรหลายฝ่ายทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนด
แนวทางส่งเสริมให้นักเรียนให้มีคุณภาพอย่างชัดเจนผู้วิจัยใช้แนวคิดของ เจือจันท์ จงสถิตอยู่ ศูนย์
แนะแนวการศึกษาอาชีพกรมวิชาการและ จุมพล พูลภัทรชีวิน เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่ง
ประกอบด้วยผู้บริหารต้องกำหนดนโยบายการพัฒนา ให้ครูนำไปปฏิบัติในการจัดการเรียนการ
สอน มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน การปฏิบัติเป็นแบบอย่างข
ครูและบุคลากรในโรงเรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน
ตลอดจนให้มีการประเมินผลเป็นไปเพื่อการพัฒนาตามลำดับต่อไป

^{๖๐} Barbara Marie Porco, “Factors Affecting Cognitive Moral Development Undergraduate Accounting Students : Ethic Education, Internships, Volunteerism, and Beta Alpha Psi,” Pro Quest Dissertation Abstracts. ๖๔ ,๓(September ๒๐๐๓): ๒๐๕.

^{๖๑} Chi-Ming Lee. , “A Survey of the Moral Atmosphere of Elementary and Junior High Schools in Taiwan, “ Dissertation Abstronal International. , (๒๐๐๔: ๔๕).

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย